

Установи соціальної пам'яті у соціокультурному інформаційному просторі

Тюрменко І.І. – доктор історичних наук, професор
orcid: 0000-0001-9350-6868

Культурний простір є виразним показником ступеня розвиненості суспільства, забезпечення особистих прав і свобод, творчого самовираження, соціального і духовного розвитку. Базовим елементом культури є бібліотечні, архівні та музейні установи, місією яких є формування мислячої, творчої генерації. На них лежить відповідальність за виховання підростаючого покоління, за його адаптацію у соціум, надання психолого-педагогічної допомоги, у тому числі і батькам; за збереження, організацію доступу та використання історико-культурної пам'яті, розвиток діалогу із суспільством.

Сьогодні в Україні інформаційне суспільство проникло в усі сфери суспільного життя, активно розвивається цифрове середовище. Складовою цього процесу є розгортання соціальних мереж, створення цифрових бібліотек, архівів, виставок, забезпечення швидкого онлайн доступу до культурного надбання, впровадження електронного урядування, розвиток нових комунікативних форм спілкування з громадами. Власне, установи соціальної пам'яті стають активним і рівноправним суб'єктом суспільних процесів, а не виконавцем, як раніше, допоміжної ролі у соціумі. Особливої актуальності набувають архівні, бібліотечні та музейні установи для невеличких міст, містечок та сільських поселень, де вони залишаються чи не єдиними осередками культури, здатним вносити в часом одноманітне, повільноплинне життя громади подих творчості, креативу, впевненості у забезпеченні повноцінного доступу дітей і дорослих до культурних цінностей. Тому метою дослідження є визначення ефективних комунікативних форм діяльності установ соціальної пам'яті для забезпечення сталого розвитку об'єднаних територіальних громад зокрема і соціуму загалом.

1. Обласні бібліотеки України для дітей як соціокомунікаційні центри громад

Тюрменко І.І. – доктор історичних наук, професор
orcid: 0000-0001-9350-6868

Халецька Л.П. – кандидат історичних наук
orcid: 0000-0002-8409-2138

1.1. Обласні бібліотеки для дітей у науковій літературі

Культурний простір є виразним показником ступеня розвиненості суспільства, забезпечення особистих прав і свобод, творчого самовираження, соціального і духовного розвитку. Базовим елементом культури є бібліотека, місією якої є формування мислячої, творчої генерації. Бібліотека для дітей має ту особливість, що на ній лежить відповідальність не лише за виховання підростаючого покоління, а й за його адаптацію у соціум, надання психолого-педагогічної допомоги, у тому числі і батькам. Питання щодо функцій дитячих бібліотек активно обговорювалося у 1970-х – 1980-х рр. Незважаючи на певний скептицизм, дитяча бібліотека посіла важливе місце у соціокультурному просторі, розширила свої функції, збільшивши вплив на суспільство. Розуміючи важливість заохочення дітей до бібліотек, суспільство продукує дитячу книжкову індустрію та індустрію дозвілля, використовує розвиваючі технології. Адже бібліотека – це перша ланка, з якої починається шлях дитини до книжки та дорослого життя.

В Україні мережа дитячих бібліотек почала складатися з кінця XIX ст. Значне розширення системи бібліотек для дітей відноситься до 60-х-початку 80-х рр. XX ст. Починаючи з 1991 р., незважаючи на складності перехідного періоду доби незалежності, вдалося зберегти накопичений досвід та залишити мережу бібліотек, у тому числі й у сільській місцевості. Роль науково-дослідного, видавничого і методичного центру виконує Національна бібліотека України для дітей, яка має універсальний склад фондів обсягом 13612 примірників книг, понад 90 назв журналів (2383 примірника), виданих до 1945 р. Загалом у 2016 р. у республіці діяло 930 дитячих бібліотек, які обслуговували біля 3 млн. дітей щорічно. У 2018 р. в Україні діє 22 обласні бібліотеки, 11 центральних. Сільську молодь обслуговує 13 000 бібліотек для дітей. Мережа дитячих бібліотек має у своїй інфраструктурі бібліотечні централізовані системи, створені у 9 великих містах. До їхнього складу входять, районні/міські бібліотеки, філії та відділи.

У 1999 р. була створена Українська асоціація бібліотек для дітей, яка є всеукраїнським громадським об'єднанням працівників бібліотечної сфери. Завданнями Асоціації є розвиток мережі дитячих бібліотек, створення умов для доступу дітей до інформаційних ресурсів, втілення у життя державної політики у галузі дитячого читання, запровадження у роботу бібліотек новітніх інформаційних технологій, підвищення професійного рівня бібліотечних кадрів тощо (Статут Української асоціації працівників бібліотек для дітей). Україна також має представництво в некомерційній Міжнародній раді з дитячої та юнацької книги (IBBY).

Незважаючи на значущу роль дитячих бібліотек дітей у соціумі, в українській науковій літературі вони ще не досліджені належним чином. Якщо питанням загального бібліотекознавства присвячений значний комплекс науково-дослідних праць, то кількісно і тематично не вистачає ґрунтовних узагальнюючих розроблень з різнопланових проблем бібліотек для дітей. За тематичною спрямованістю можна виділити праці, присвячені ролі дитячих бібліотек в інформаційному суспільстві, в адаптації підростаючого покоління, в організації дозвілля, розвитку творчих здібностей та вихованні дітей. «Популярною» залишається і проблема соціокультурної діяльності бібліотек (Т. Сафонова 2017, 10-14; В. Черноус 2015, 290-292; В. Агаркова 2018). Серед сучасних праць означеного напрямку слід виділити кандидатську дисертацію А. Гордієнко (А. Гордієнко, 2018), у якій дитяча бібліотека розглядається як культуротворчий феномен, визначається її роль у формуванні інтелектуального потенціалу суспільства. Пріоритетні напрями роботи бібліотек для юнацтва відповідно до Цілей сталого розвитку ООН на період 2016-2030 рр. визначені у публікації Людмили Рабаданової (Л. Рабаданова 2017, 15-19).

Внеском у розуміння національних засад формування бібліотечної мережі можна вважати монографічне дослідження колективу авторів Національної бібліотеки України для дітей «Історія розвитку бібліотек України для дітей (кінець XIX – XX століття)» (Гордієнко, А.; Кобзаренко, А. та ін. 2015). У ній розкривається історія формування суспільної думки щодо дитячих бібліотек, характеризується процес зародження та розвитку бібліотек для дітей в Україні до 1991 р., висвітлюється роль подвижників бібліотечної справи у поширенні та формуванні мережі дитячих бібліотек, визначенні ціннісних засад їх функціонування.

Важливу роль в обміні досвідом, у професійному зростанні фахівців бібліотек для дітей мав щоквартальний науково-методичний

журнал «Світ дитячих бібліотек», який проіснував з 2001 р. по 2013 р. На сторінках цього журналу можна віднайти статті, у яких розкривалися нові форми і методи обслуговування читачів, формування фондів бібліотек, прищеплення дітям любові до книги, до читання, підвищення фахової майстерності бібліотекарів, аналізу напрямів інформаційно-бібліографічної діяльності, співпраці з органами місцевого самоврядування тощо. Перший електронний номер журналу з'явився 2002 р. (Світ дитячих бібліотек). Загалом, підсумовуючи тематику публікацій, уміщених у професійній періодиці, можна зробити висновок, що їх переважна більшість має навчально-методичний характер або представляє кращий практичний досвід.

Отже, слід констатувати, що бібліотекознавчій науковій думці не вистачає чіткого визначення стратегічних пріоритетів розвитку бібліотечної сфери в умовах глобалізаційних та трансформаційних змін. Переважно у публікаціях простежується класичний погляд на бібліотеку для дітей, який склався у попередні епохи. Науковій літературі бракує досліджень з узагальнення кращого світового досвіду з соціального партнерства, з розроблення нових технологій впливу на формування генерації «читаючої нації», створення сучасного іміджу бібліотек, з організації співпраці з органами державної влади та місцевого самоуправління. Отже, наукова думка має бути згармонізована з тими системними змінами, які відбуваються в Україні і світі.

1.1.2. Законодавче забезпечення діяльності бібліотек для дітей

З часу незалежності (1991 р.) бібліотечна система України зазнала структурних змін. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995 р.; останні зміни – 2017 р.) визначив статус бібліотек, правові та організаційні засади їхньої діяльності. А головне – Закон гарантував право на вільний доступ до інформаційних ресурсів, які зберігаються у бібліотечних фондах (Про бібліотеки і бібліотечну справу). Зміни, що стосувалися удосконалення мережі бібліотек для дітей, були внесені 2009 р. відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу”» (2009 р.; зі змінами 2011 р.). Зокрема, дитячі бібліотеки як публічні (загальнодоступні) установи були визначні як спеціалізовані заклади, що позитивно вплинуло на формування бібліотечних фондів, створення цільових програм роботи з дітьми, батьками і, загалом, з громадою та суспільством.

На формування позитивного іміджу бібліотек для дітей та посилення їхньої ролі у формуванні освіченої нації вплинули Указ Президента України «Про стратегію сталого розвитку “Україна 2020”» (Про Стратегію сталого розвитку «Україна 2020» 2015 р.) та Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України”» (Про схвалення стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року 2016 р.). Державна політика у сфері бібліотечної справи спрямована на формування ключових пріоритетів діяльності бібліотек: на консолідацію суспільства, дотримання європейських цінностей, забезпечення рівного та вільного доступу до інформації та знань тощо. У законодавстві були також визначені стратегічні напрями роботи бібліотек, які мають на меті подальше удосконалення нормативно-правової бази діяльності бібліотек та врегулювання стандартів у бібліотечній галузі відповідно до міжнародних рекомендацій; створення інтегрованої бібліотечної системи; інтенсивний розвиток документно-інформаційних ресурсів на різних носіях інформації; створення електронних бібліотек; розвиток читання через систему соціального партнерства; запровадження ефективних соціальних комунікацій тощо.

Реформування бібліотечної сфери тісно пов'язано із системними суспільними перетвореннями, які відбуваються в Україні. Зокрема, курс на децентралізацію, який покликав розвиток місцевого самоврядування на основі створення об'єднаних територіальних громад, позначився і на змінах в діяльності бібліотек. Так, відповідно до «Методичних рекомендацій з організацій мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах» (2017 р.) була визначена оптимальна мережа бібліотек з урахуванням типу об'єднаних територіальних громад та кількісним складом населення. З метою забезпечення рівного доступу усіх бажаючих до інформаційних ресурсів, законодавством передбачено створення нових форм бібліотечного обслуговування: 1) бібліотечних пунктів як форми нестационарного бібліотечного обслуговування для надання бібліотечних послуг територіально відокремленим підрозділом публічної бібліотеки, де працює її штатний працівник; 2) нестационарного бібліотечного обслуговування – обслуговування поза межами стаціонарної бібліотеки, що забезпечує наближення бібліотечних послуг за місцем роботи, навчання, відпочинку або проживання населення; така форма може здійснюватися за допомогою бібліотечного пункту, пересувної бібліотеки тощо; 3) пересувної бібліоте-

ки як форми нестационарного бібліотечного обслуговування, яка передбачає надання бібліотечних послуг за допомогою спеціально облаштованих транспортних засобів (бібліобусів) (Методичні рекомендації 2017). Відповідальність за розвиток публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах лягає на органи місцевого самоврядування – правонаступниками усього майна на території об'єднаної територіальної громади. Водночас, громади, які не входять до об'єднаних територіальних громад, мають право спільно з органами місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад об'єднувати на договірних засадах кошти місцевих бюджетів для утримання комунальних установ, створювати спільні інфраструктурні об'єкти, у тому числі і бібліотечні заклади, реалізувати спільні проекти тощо. Ці рекомендації поширюються і на бібліотеки для дітей, які відносяться до публічних установ.

Водночас нагальною залишається проблема створення Національної електронної бібліотеки для дітей. Аналогом такої бібліотеки може слугувати Міжнародна цифрова бібліотека для дітей, яка надає безкоштовний доступ до кращої дитячої книжки на мовах світу з метою інтеграції дітей у світове співтовариство на засадах толерантності, поваги до інших культур, мов та ідей, а залучення дітей до розроблення інноваційних технологій при читанні книжок може слугувати прикладом партнерства: діти для дітей (Bibliothèque Numérique Internationale pour enfants 2018).

1.1.3. Бібліотеки для дітей в системі суспільних комунікацій

Бібліотекам для дітей, які є складовою бібліотечної та інформаційної системи України, належить особлива місія у процесі соціалізації особистості. Поряд з інформаційною, пізнавальною, культурно-виховною, комунікативною, розважальною, естетичною, творчою, релаксаційною функціями важливе місце належить функціям соціалізації, інтеграції, соціального партнерства. Відбувається формування сучасних моделей соціальної взаємодії між суб'єктами громади за умови ініціативної ролі бібліотек. Тому у дослідженні була вивчена діяльність Національної бібліотеки України для дітей (Офіційний вебсайт Національної бібліотеки для дітей), а також робота обласних дитячих бібліотек України (Офіційні вебсайти Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської,

Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської), за винятком Донецької, Луганської обласних дитячих бібліотек, дитячих бібліотек АР Крим і м. Севастополь (тимчасово окуповані території).

Вирішальним у цьому процесі є роль наступних чинників:

- стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, наслідком яких стало упровадження технологій Бібліотеки 2.0, 3.0., і нарешті Бібліотеки 4.0 у роботу українських бібліотек (Назаровець С., Кулик Є. 2017, 3-14);

- поширення електронної комунікації;
- зростання вимог до компетентності інформаційних фіхівців-працівників бібліотечних установ;

- розвиток демократії і формування в Україні громадянського суспільства;

- жорсткі умови фінансування діяльності бібліотек;
- поширення різноманітних форм «Економіки спільної участі» (Sharing Economy) – спільне користування людськими і фізичними ресурсами – що знайшло своє відображення в появі моделей «Відкритих знань» (Open Knowledge), «відкритих інновацій» (Open Innovation), кодизайну (Co-design), коворкінгу (Coworking) тощо (Назаровець С., Кулик Є. 2017, 8);

- суспільно-політичні особливості українських реалій, пов'язані з військовими діями на сході країни, наявністю значної кількості внутрішньо-переміщених осіб.

Дитячі обласні бібліотеки виступають сполучною ланкою ланцюга суспільних комунікацій «дитина-сім'я-місцева громада-суспільство-держава». Основними напрямками реалізації соціальної взаємодії між суб'єктами громадянського суспільства за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів і соціальних ініціатив працівників бібліотек виступають: утвердження пріоритетності родинних цінностей, сімейного виховання, зміцнення взаєморозуміння членів родини; сприяння процесам соціалізації особистостей на різних вікових етапах, з різними фізичними та соціальними можливостями, у різних суспільних ситуаціях, реалізація завдань інформаційної соціалізації (забезпечення рівних можливостей в оволодінні надбаннями культури; створення умов для виявлення та розвитку творчої обдарованості дітей; захист прав та інтересів соціально неадаптованої молоді, попередження проявів бездоглядності, правопорушень; сприяння соціальній адаптації та реабілітації дітей з особливими потребами або таких, які потрапили у складні життєві ситуації; профорієнтаційна діяльність); громадянське

виховання; соціальне партнерство; утвердження позитивного іміджу бібліотек, авторитету серед владних структур, поширення їх впливу на громадськість через об'єднання зусиль бібліотечних, освітніх працівників, батьків; інформаційно-технологічне забезпечення діалогу громадян з владними структурами.

1.1.4. Проектна діяльність як засіб реалізації соціальної взаємодії

Одним з ефективних засобів є проектна діяльність та реалізація цільових програм. Виконання проектів охоплює відразу кілька напрямів реалізації соціальної взаємодії, фундаментом якої виступає соціальне партнерство, яке ґрунтується на взаємодії бібліотек з іншими установами для проведення спільних заходів в інтересах як безпосередніх учасників і організаторів проекту, так і місцевої громади. Таким чином бібліотека перетворюється на організатора соціального простору територіальної громади. Проекти та програми охоплюють різноманітні напрями, серед яких:

- пропагування книги і сімейного читання, підвищення престижу читання (Національний проект «Україна читає дітям», відповідні регіональні проекти, зокрема інтернет-проект «VIP-персона без краватки» Харківської обласної бібліотеки для дітей, Проект «17-а сторінка non-stop» Херсонської обласної бібліотеки для дітей, проект «Волинь читає дітям» Волинської обласної бібліотеки для дітей, проект «Бібліотечний клуб читання і розваг «Сонячний промінчик на книжковій полиці» Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка тощо);

- сприяння зміцненню сімей через спільну діяльність (відеопроєкт «Шевченкіана нашої родини» Херсонської обласної бібліотеки для дітей; проект «Родинний вихідний або Губка Боб запрошує: подорож в країну Мультяндію» Волинської обласної бібліотеки для дітей);

- організація та підтримка краєзнавчої діяльності як засобу формування національно-культурної ідентичності (цільова програма «Джерела краєзнавства» Харківської обласної бібліотеки для дітей; проект «Ігри патріотів Херсонщини» Херсонської обласної бібліотеки для дітей; міжнародний проект «Ми – українці. Я і ти!» Львівської обласної бібліотеки для дітей тощо);

- налагодження співпраці між поліцією і громадськістю (програма ПОЛІС в рамках проекту «Залучення громадськості до реформ», проект «Поліція і Спільнота» Кіровоградської обласної біблі-

отеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка, Чернівецької обласної бібліотеки для дітей);

- інтеграційна допомога дітям, що постраждали від збройного конфлікту на Сході України та анексії Криму, а також забезпечення соціально-культурної зайнятості дітей, чії батьки є воїнами АТО (проєкт «Інтеграція через діалог» Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка);

- сприяння соціалізації учасників АТО та членів їх сімей, а також сприяння сталій інтеграції внутрішньо-переміщених осіб у місцеву громаду (проєкт «Зробимо крок назустріч миру» Харківської обласної бібліотеки для дітей; проєкт «Файне еднає» Тернопільської обласної бібліотеки для дітей);

- запровадження міжрегіонального культурного партнерства, створення умов для повноцінної інтеграції Донецької і Луганської областей в єдиний культурно-мистецький простір України (Цільовий комплексний проєкт «Десять кроків назустріч миру» Харківської обласної бібліотеки для дітей);

використання мережі «Інтернет» для запровадження нових бібліотечних сервісів, обслуговування користувачів, проведення занять з формування інформаційної культури дітей і підлітків; надання допомоги в навчанні та організації дозвілля школярів (проєкт «Сучасна бібліотека – сучасні послуги» від програми «Бібліоміст»);

- подолання соціальної і культурної ізоляції дітей і підлітків, які знаходяться в невивідному соціально-економічному становищі, та сприяння їх соціально-трудовій адаптації до подальшого самостійного життя шляхом надання безкоштовної юридичної та психолого-педагогічної допомоги соціально незахищеним категоріям дітей середнього та старшого шкільного віку, а також батькам, опікунам, вихователям дитячих будинків (проєкт «Поглянь у майбутнє» Тернопільської обласної бібліотеки для дітей, який отримав перемогу у конкурсі «Вільний доступ до інтернету» за сприяння програми «Бібліоміст»; проєкт «Комп'ютерні технології для дітей із соціально незахищених сімей, важких підлітків, а також дітей-інвалідів» і Комплексна цільова програма «Територія без ґрат» Харківської обласної бібліотеки для дітей);

- надання інноваційних послуг для найменших користувачів бібліотеки та їхніх вихователів (батьки, опікуни, вихователі, вчителі, дитячі бібліотекарі), організація спільної діяльності дітей і батьків з метою адаптації малюків до навколишнього середовища, сприяння залученню до читання та вихованню любові до книги через гру (проєкт «Інноваційні послуги для дітей» Тернопільської

обласної бібліотеки для дітей; проєкт «Книжковий дитячий садок «Левеня» Львівської обласної бібліотеки для дітей);

- сприяння багатofункціональній реабілітації дітей з особливими потребами (проєкт «Промені надії» Харківської обласної бібліотеки для дітей; «Комп'ютерні технології для дітей із соціально незахищених сімей, важких підлітків, а також дітей-інвалідів» Харківської обласної бібліотеки для дітей; проєкт «Ти не один у світі» Вінницької обласної бібліотеки для дітей імені І.Я. Франка; проєкт «Читаємо другу» Чернігівської обласної бібліотеки для дітей ім. М. Островського);

- надання юридичної допомоги, консультацій, організація правової просвіти (проєкт «Правова ліга» Харківської обласної бібліотеки для дітей; проєкт «Файне єднає» Тернопільської обласної бібліотеки для дітей; веб-проєкт «Права дітей» Херсонської обласної бібліотеки для дітей; проєкт «Про права наймолодшим» Вінницької обласної бібліотеки для дітей імені І.Я. Франка);

- підтримка формування у дітей навичок здорового способу життя (проєкт «Бібліотека – територія здоров'я» Харківської обласної бібліотеки для дітей; проєкт «Ми за здоровий спосіб життя» Вінницької обласної бібліотеки для дітей імені І.Я. Франка);

запобігання молодіжному безробіттю шляхом створення передумов цілісної системи професійної орієнтації молоді (міжрегіональний інноваційний проєкт з профорієнтації учнівської молоді ПрофіКемп, у якому беруть участь Закарпатська, Львівська, Рівненська та Херсонська області, в реалізації якого задіяні обласні бібліотеки для дітей, зокрема: проєкт «ПрофіСтарт: юні обирають майбутнє» Херсонської обласної бібліотеки для дітей, проєкт «Знай і люби свій край» Рівненської державної обласної бібліотеки для дітей);

популяризація фінансової та економічної освіти молоді (проєкт «Мільйон – це просто!» Херсонської обласної бібліотеки для дітей, Чернігівської обласної бібліотеки для дітей ім. М. Островського);

- сприяння опануванню англійською мовою (проєкт «Говоримо, вивчаємо, знаємо англійську» Вінницької обласної бібліотеки для дітей імені І.Я. Франка; проєкт «English 1 2 3 у бібліотеці» Волинської обласної бібліотеки для дітей; проєкт «Англійська в дитячих бібліотеках Львова» Львівської обласної бібліотеки для дітей (Звіт про роботу Львівської обласної бібліотеки для дітей) тощо.

Реалізація проєктів та програм передбачає різноманітність форм діяльності для досягнення задекларованих завдань. Серед найбільш поширених – тренінги, круглі столи, квести, фестивалі, свята, майстер-класи, ігрові програми, майстерні, виставки, арт-

години, конкурси, презентації, консультації, години спілкування, інформаційні повідомлення, семінари тощо. Ці форми діяльності можуть використовуватися як у рамках проєктів, так і самостійно. Проєкти можуть виступати складовою частиною програм.

Так, реалізація проєкту «Бібліотечний клуб читання та розваг «Сонячний промінчик на книжковій полиці» Кіровоградською обласною дитячою бібліотекою (в рамках програми розвитку молоді і громад «Активні громадяни» (Active Citizens), що її впроваджує Британська Рада в Україні) передбачала проведення заходів, які сприяють створенню комфортного бібліотечного середовища для усіх категорій користувачів-дітей та їхніх батьків, включають інноваційні заходи та ігрові програми, які допомагають корисно та цікаво організувати сімейне дозвілля і направлені на вироблення навичок комунікативної соціалізації для сталого розвитку громади міста (Проєкт соціальної дії Бібліотечний клуб читання та розваг).

Напрямами співпраці в рамках соціальної програми «Ти у світі не один» Харківської обласної бібліотеки для дітей (мета – інтеграція людей з особливими потребами, внутрішньо переміщених осіб у суспільне і громадське життя) (Соціальна програма «Ти у світі не один»), стали проєкти: «Тактильні книги»; «Книги доступною мовою для дітей з особливими потребами»: створення спеціальної адаптованої бібліотеки; «Діти з особливими потребами із числа внутрішньо переміщених осіб»: модульне містечко. Були обрані наступні форми роботи: сторітелінг; психологічні та дистанційні тренінги; реабілітаційні заходи (організація культурно-масових заходів, пісочна анімація, виготовлення поробок, навчання комп'ютерної грамотності); соціальні заходи (консультації юриста, правознавця, дитячого педіатра).

Поширеною формою соціальної взаємодії бібліотек є клубна робота, яка охоплює різноманітні напрями діяльності обласних бібліотек для дітей. Перевагою такої організаційної форми є можливість для учасників клубу займатися улюбленою, а значить цікавою справою у неформальній обстановці у колі зацікавлених співучасників, в результаті чого посилюються освітні, виховні, комунікаційні та інші ефекти соціальної взаємодії. Клуби (інакше – студії, майстерні, творчі лабораторії тощо) присутні у всіх без винятку обласних бібліотеках України для дітей. Вони приваблюють читачів-учасників не лише різноманітністю діяльності, але й креативними назвами: «Читай-компанія мандрує» – для дошкільнят та молодших школярів, театр-студія «Чеширський кіт» – для майбутніх акторів та актрис, Бібліокафе – для книжкових гурманів, «Спава

№ ...» – клуб інтернет-центра Херсонської обласної бібліотеки для дітей; клуб «Читацькі марципани», творча лабораторія «Мігія 3D», клуб для немовлят «Леопузики» Львівської обласної бібліотеки для дітей; клуб сімейного дозвілля «Нінтешк@», клуб цікавих зустрічей «ДОТИК» Рівненської державної обласної бібліотеки для дітей тощо.

1.1.5. Консолідація сім'ї засобами бібліотечної діяльності

Одним з пріоритетних завдань дитячих обласних бібліотек є сприяння зміцненню сім'ї як першорядної суспільної ланки, мікросоціуму, всередині якого закладаються соціокультурні основи свідомого члена місцевої територіальної громади, громадянина України загалом. Тому в колі суб'єктів активного впливу бібліотек – батьки й інші члени родини. Окрім організації клубів, акцій, конкурсів сімейного читання, бібліотеки пропонують психолого-педагогічну підтримку як дітям, так і батькам, широке коло інформаційно-довідкових ресурсів з питань освіти та виховання. Сайти усіх бібліотек містять відповідні інформаційні сторінки. Кіровоградська обласна дитяча бібліотека пропонує рубрики «Дитяча психологія і виховання», «Дошкільна педагогіка», «Законодавчі матеріали з питань охорони материнства і дитинства», інтернет-ресурси для дітей і дорослих; в рамках проекту «Поглянь у майбутнє» у Тернопільській обласній бібліотеці для дітей діють «Батьківська академія», яка допомагає консультувати батьків, опікунів, вихователів дитячих будинків з питань виховання дітей та спілкування з ними, «Бібліотечна соціально-психологічна служба», завданням якої є психолого-педагогічна підтримка дітей і підлітків, «Клуб «Бібліо.inter.net», який надає дітям інформаційну та практичну допомогу з питань профорієнтації, працевлаштування та в реалізації їх культурних і дозвілєвих потреб; «Блог психолога», «Правову енциклопедію» для малят, підлітків, батьків представляє Харківська обласна бібліотека для дітей; у куточку «Справи сімейні» Закарпатської обласної бібліотеки для дітей батьки можуть отримати найактуальнішу інформацію з питань виховання, організації дитячого читання, сімейного відпочинку тощо.

1.1.6. Забезпечення рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання

Соціальна взаємодія – це комунікаційно-інформаційна взаємодія, а отже сучасна дитяча бібліотека має відповідати інформацій-

ним запитам користувачів, випереджати їх, формувати інформаційну культуру громади. Обласні дитячі бібліотеки традиційно надають користувачам можливість користуватися базами даних, електронними каталогами, інтернет-ресурсами, віртуальною довідкою тощо. Так, рубрика Тернопільської обласної бібліотеки для дітей «Ресурси для батьків» (Ресурси для батьків) пропонує інформаційні сторінки «Безпека дитини в інтернеті. Шість правил для батьків», «Інтернет вікторина «Чи знаєш ти комп'ютер?», «Інтернет-ресурси для батьків», «Неймовірне про інтернет», «Правила поведінки в інтернеті», «Тест «Нема життя без інтернету», «Як зробити використання комп'ютера корисним та безпечним».

З метою подолання інформаційної нерівності, формування культури користування та споживання інформації використовуються такі форми роботи, як заняття з інформаційної та комп'ютерної грамотності, тренінги, консультації, вебуроки, інфошкола, у бібліотеках надається вільний доступ до мережі «Інтернет». Зокрема, у 2014 р. у відділі комп'ютерних технологій та забезпечення інтернет-доступу користувачам Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей пройшла урочиста презентація проекту «Сучасна бібліотека – сучасні послуги» від програми «Бібліоміст» (Проект від програми «Бібліоміст»). У рамках проекту в грудні 2013 р. бібліотека отримала 9 комп'ютерів, оснащених вебкамерами, навушниками з мікрофоном, МФУ-пристрій, ліцензоване програмне забезпечення корпорації «Microsoft», обладнання для створення локальної мережі. З метою реалізації проекту в інтернет-залі бібліотеки створено: «Game room» – ігрову зону для розвитку дітей за допомогою онлайн-ресурсів та медіатеки бібліотеки; «Speaking land» – зону для надання можливостей скайп – зв'язку та різних форм онлайн-спілкування та «Education-online» – зону для надання інформаційної підтримки та допомоги учням у питаннях самоосвіти, освіти та підготовки до вступу у ЗНО.

В рамках проекту для користувачів різних вікових категорій постійно проводяться заняття з інформаційної та комп'ютерної грамотності, тренінги «Особливості спілкування у віртуалі: онлайн-безпека», «Скайп-спілкування без меж», «Зв'язок без меж сторінками соціальних мереж», «Знайомство з пошуковими системами інтернету: Комп'ютерний мегаполіс», «Разом з Пізнайком до країни знань», «Навчаємось з інтернетом», «Готуємось до ЗНО» тощо. Функції тренерів виконують працівники закладу. На тренінгах знайомляться з основами роботи з комп'ютером, вивчають основні текстові редактори, створюють свої поштові скриньки тощо. Крім тре-

нінгових занять, працівники відділу комп'ютерних технологій та забезпечення інтернет-доступу користувачам надають індивідуальні консультації допомагають підготувати цікаві, якісні реферати, презентації, створити власний блог чи відеоролик.

Завдяки проєкту, в бібліотеці з'явилася зона з вільним доступом до інтернету через Wi-Fi зв'язок, яка надає можливість користувачам закладу працювати не лише за бібліотечними комп'ютерами, а й на власних носіях інформації (планшетах, смартфонах тощо).

Проєкт «Сучасна бібліотека – сучасні послуги» також забезпечив користувачам закладу доступ до світових електронних інформаційних ресурсів на новому більш якісному рівні, значно розширивши можливості бібліотеки.

1.1.7. Модернізація комунікативно-просвітницького бібліотечного простору

Запорукою перетворення бібліотеки на центр громадської активності, зокрема дитячої, є створення креативного просвітницького, творчого, комунікативного, інформаційного простору. Засобом реалізації цього завдання є розробка блогів. Частина з обласних бібліотек для дітей активно задіяна в цьому процесі, серед яких (Сайти та блоги бібліотек України для дітей): Національна бібліотека України для дітей: «НБУшка: неофіційний сайт НБУ для дітей», «BiblioTemaTV: відеоблог НБУ для дітей», «Маленький читайлик: блог для дітей 9-10 років (НБУ для дітей)», «Психолог у бібліотеці: блог для дітей та їх батьків (НБУ для дітей)»; Житомирська обласна бібліотека для дітей: «МІСТО – Онлайн: блог Житомирської обласної бібліотеки для дітей», «Творча стежинка: блог Житомирської обласної бібліотеки для дітей»; Закарпатська обласна бібліотека для дітей: «Мандруймо разом Срібною Землею: краєзнавчий блог Закарпатської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва»; Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка: «Бібліотечний клуб "АРТ-світ": блог Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей», «Бібліотечна міні-школа «Вулик»: блог Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей», «BIBLIOPORT: блог Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей», «ФАХОВИЙ MESSAGE: блог відділу розвитку дитячих бібліотек і маркетингу Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка»; Львівська обласна бібліотека для дітей: «Бібліородзинки: фотоблог Львівської обласної бібліотеки для дітей», «БлоГнот Методиста: блог Львівської обласної

бібліотеки для дітей», «Бібліо-Граф: блог інформаційно-бібліографічного відділу Львівської обласної бібліотеки для дітей», «БібліоЛіто: блог читачів Львівської обласної бібліотеки для дітей»; власні блоги пропонують також Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська обласні бібліотеки для дітей. Так, у лютому 2012 р. почав діяти блог Тернопільської обласної бібліотеки для дітей «Бібліомістечко» (Бібліомістечко), який отримав перемогу в конкурсі «Навчально-інноваційні бібліотеки – 2011» за програмою «Бібліоміст». Проект «Бібліомістечко» розрахований на дітей віком від 1 до 10 років. Завітавши до «Бібліомістечка» відвідувачі побувають у «Казковому дворі», де можна прослухати та переглянути аудіо та відеоказки, прочитати улюблені книги, спробувати акторські здібності у ляльковому театрі; позмагаються у складанні малянка з пазлів, візьмуть участь у логічних і розвиваючих іграх у «Кварталі розумників»; побавляться у рухливі та рольові ігри на «Ігровому майдані», з якого можна буде потрапити до дитячого «Інтернет-куточку», де можна взяти участь у інтернет-вікторинах, складанні флеш-карток на інтерактивній дошці SMART і на сенсорних моніторах, пограти у відеоігри, здійснити віртуальну мандрівку, поспілкуватися з друзями у Skype; зможуть ліпити з пластиліну, виготовляти витинанки, розмальовувати писанки, будувати з кубиків і конструкторів у майстерні «Умілі ручки» та на «Будмайданчику». Цілями проекту є: створення належних умов і невимушеної атмосфери, що сприятиме залученню малечі до читання та вихованню любові до книги через гру; допомога батькам у навчанні ранньої грамотності дитини, в адаптації малюка до навколишнього середовища (поведінка на вулиці, у поліклініці, супермаркеті, перукарні, бібліотеці та ін.); інформаційна підтримка батьків, вихователів та вчителів в оволодінні ними педагогічними та психологічними навичками виховання дітей. Для реалізації проекту працівниками бібліотеки було розв'язано низку завдань (Проект «Інноваційні послуги для дітей»):

- створення сприятливих умов для відвідування бібліотеки дошкільнятами з батьками;
- облаштування зони для розваг і читання з урахуванням вікових особливостей дітей: від 1 до 3 років, від 4 до 6 років, від 6 до 10 років;
- оволодіння навичками надання інноваційних послуг для дітей у бібліотеці, використання інноваційних ігрових технологій з досвіду публічних бібліотек світу;

- підготовка і проведення тренінгів для дитячих бібліотекарів України та області, а також для батьків, вихователів та вчителів;
- підготовка навчального посібника з інформаційними матеріалами та описом інтерактивної методики роботи з дітьми на основі отриманого досвіду;
- створення вебсайт проєкту «Бібліомістечко», інформаційного блогу, налагодження випуску друкованої продукції (буклети, закладки, брошури з описом інноваційних послуг для дітей);
- залучення батьків до спільної з дітьми діяльності (сімейні читання, виготовлення аплікацій, іграшок, виробів з бісеру, конструювання, інтерактивні ігри) та до організації і проведення масових заходів для дітей;
- надання практично-методичної допомоги батькам з питань виховання дітей за допомогою книги та консультацій фахівців

Важливими умовами реалізації проєкту є довірливі, рівноправні стосунки між учасниками проєкту (діти, бібліотекарі, батьки, вихователі); урахування вікових та психологічних особливостей дітей; періодичність навчальних тренінгів та системність у проведенні інформаційних спілкувань. Працівниками бібліотеки забезпечений зворотній зв'язок маленькими відвідувачами та батьками, які можуть свої враження, зауваження, побажання записати у «Книзі відгуків та побажань». Слід підкреслити, що записи відображають захоплення і подяку відвідувачів творчому колективу бібліотеки (Відвідувачі про Бібліомістечко).

1.1.8. Розвиток ефективних соціальних комунікацій і соціального партнерства

Як центр громади, дитячі бібліотеки поступово стають майданчиками реалізації соціальної політики держави, опановують сучасні інструменти діалогу громади з органами влади, яким виступає електронне урядування. Зокрема, Миколаївська обласна бібліотека для дітей ім. В. Лягіна знайомить користувачів з поняттям електронного урядування, його завданнями, електронними послугами та пропонує на своєму сайті низку електронних ресурсів за рубриками «Е-уряд», «Інтернет-приймальні державних органів влади», «Е-законодавство», «Нормативні акти Миколаївського регіону», «Е-база даних», «Е-бібліотека», «Е-зайнятість», «Е-консультація», «Е-культура», «Е-митниця», «Е-освіта», «Е-пенсія», «Е-платежі», «Е-податки», «Е-послуги», «Державна міграційна служба України», «Е-пошта», «Е-реєстр», «Е-розшук», «Е-субсидія», «Е-суд», «Е-торги», «Е-

транспорт», «Е-юстиція», «Попередній запис на прийом на порталі Головного територіального управління юстиції в Миколаївській області для подачі документів щодо: державної реєстрації речових прав на нерухоме майно; реєстрації актів цивільного стану про народження та смерть; укладання та розірвання шлюбу; зміни імені; визначення дати та часу державної реєстрації шлюбу» (Е-урядування та електронні послуги в Україні). Чернігівська обласна бібліотека для дітей подає інформаційні посилання на сайти Чернігівської ОДА; Чернігівської облради; Міністерства культури України; Департаменту культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської ОДА.

Успішна реалізація проєктів і програм в першу чергу залежить від налагодження бібліотеками ефективною взаємодією, найчастіше багатобічної, з різними організаціями, установами, органами влади, рухами, фондами, медіа-ресурсами тощо, що дає можливість вирішувати проблеми місцевого співтовариства у різних напрямках. Як слушно зазначив заступник директора з загальних питань Харківської обласної бібліотеки для дітей Роман Драган, «соціальне партнерство є прогресивною формою взаємодії з зовнішнім середовищем та вагомим чинником у розвитку бібліотек. Найбільш перспективним є партнерство на основі програмно-цільового підходу. Розробка та запровадження програм дозволяє сформулювати спільну стратегію діяльності, сконцентрувати інтелектуальні ресурси у сферах просвітницької та соціально-гуманітарної діяльності, розвитку і промоції читання, реалізації широкомасштабних міжнародних, всеукраїнських, міжрегіональних заходів, акцій, конкурсів тощо» (Огляд діяльності Харківської обласної бібліотеки для дітей).

Так, Кіровоградська обласна бібліотека отримала фінансування від Британської Ради на реалізацію проєкту «Бібліотечний клуб читання і розваг «Сонячний промінчик на книжковій полиці», долучившись у 2015 р. до програми розвитку молоді і громад «Активні громадяни», що впроваджує Британська Рада в Україні. Проєкт реалізовувався відділом дитячого та сімейного читання спільно з громадською організацією «Центр розвитку людини і сім'ї «Сонячний Зайчик», молодіжною громадською організацією «Сімейний Монтессорі Центр «Ладушки», а також іншими партнерами та друзями бібліотеки.

У 2016 р. Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка взяла участь в проєкті «Залучення громадськості до реформ», частиною якого є програма ПОЛІС, спрямована на плідну співпрацю між поліцією та громадськістю. В рамках проєк-

ту «Поліція і Спільнота» за підтримки та сприяння Міжнародної організації IREX бібліотека виступила комунікативним майданчиком і організатором проведення спільних з патрульною поліцією заходів для дітей, їхніх батьків, вихователів, вчителів, під час яких розглядалися такі важливі питання, як структура нової поліції, правила безпеки дорожнього руху та поведження дітей у разі виникнення небезпечних ситуацій, протидія булінгу в дитячому середовищі, причини правопорушень серед підлітків та їх попередження. Партнерами програми стали громадська організація «Прес-клуб реформ», обласна бібліотека для дітей імені Шевченка, благодійний фонд «Повернення до життя» та Льотна Академія НАУ.

Протягом 2016-2017 рр. на базі відділу підліткового читання та інформаційно-консультативних послуг користувачам працював Локальний центр громадянської освіти, діяльність якого була спрямована на інтеграційну допомогу дітям, що постраждали від збройного конфлікту на Сході України та анексії Криму, а також забезпечення соціально-культурної зайнятості дітей, чий батьки є воїнами АТО. Локальний центр працював завдяки участі бібліотеки у проєкті «Інтеграція через діалог» спільно з Всеукраїнською Асоціацією викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова доба», підтриманого Європейським Союзом. Було організовано низку бібліотечних заходів, майстер-класів, зустрічей з фахівцями, які відбулись для дітей в рамках дії Локального центру; 11 травня 2017 р. в бібліотеці відбулося відкриття пересувної молодіжної арт-виставки «Те, про що важко сказати» (автор – український фотограф Христина Музичук). Учасниками цього арт-проєкту стали діти, які постраждали від збройного конфлікту на Сході України.

Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка спільно з департаментом культури, туризму та культурної спадщини Кіровоградської обласної державної адміністрації, обласним центром народної творчості, обласною громадською організацією інвалідів «Народна академія творчості» кілька років поспіль організують на базі бібліотеки регіональний етап Всеукраїнського фестивалю творчості осіб з обмеженими фізичними можливостями «Барви життя» (Історична довідка).

Серед партнерів Тернопільської обласної бібліотеки для дітей: Тернопільська обласна організація Товариства Червоного Хреста; комунальна установа Тернопільської обласної ради «Центр здоров'я»; Головне управління юстиції у Тернопільській області; Міське управління юстиції; Спілка молодих юристів головного управління юстиції у Тернопільській області; Тернопільський міський відділ

внутрішніх справ; Тернопільський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; Головне управління Національної поліції у Тернопільській області; Служба у справах неповнолітніх тай Тернопільської міської ради; Громадська організація «Інформаційно-правовий центр «Права людини»; Студентська ініціатива Тернополя; громадська організація Молодіжний центр розвитку «Міст»; видавництва «Навчальна книга-Богдан», «Джура», «Підручники і посібники», «Медкнига» тощо.

До реалізації проєкту «17-а сторінка non-stop» (Проєкт «17-а сторінка non-stop»), започаткованого з метою популяризації книги та читання серед молоді та який представляє собою серію зустрічей з успішними людьми, Херсонською обласною бібліотекою для дітей залучено гостей-представників різноманітних сфер суспільної діяльності, серед яких: Володимир Сальдо, народний депутат України, мер міста Херсона 2002-2012 рр.; Тетяна Варушик, депутат Херсонської міської ради; В'ячеслав Савченко, начальник служби безпеки України в Херсонській області; Ігор Семенчев, голова Антонівської селищної ради; Сергій Кока, військовий комісар Херсонської області; Олег Мазуряк, головний лікар Херсонського кардіодиспансеру, Заслужений лікар України; Владлен Гірін, підприємець; Олександр Книга, директор Обласного академічного музично-драматичного театру ім. Миколи Куліша; Надія Звягінцева, поетеса, редактора видавничого проєкту «Літературні скарби Херсонщини»; Михайло Толстих, художник-сюрреаліст, філософ та ін.

На сайтах всіх обласних бібліотек України для дітей міститься інформація про друзів та партнерів бібліотек. До основних напрямів соціального партнерства належать наступні:

- партнерство «бібліотека-читач»;
- партнерство з органами влади;
- партнерство з інформаційними органами;
- партнерство з освітніми закладами;
- партнерство з установами культури;
- партнерство з громадськими організаціями;
- економічне партнерство (бізнес-структури, підприємства різної форми власності);
- партнерство з релігійними громадами і конфесіями;
- професійне партнерство (взаємодія бібліотек);
- міжнародне партнерство;
- індивідуальне партнерство (бібліотека-особа);
- волонтерська діяльність.

Таким чином, на сучасному етапі відбувається зміна формату роботи дитячих бібліотек: від бібліотеки-книгозбірні до бібліотеки-суспільного закладу, соціокультурного центру громади. Своєю діяльністю вони доводять свою значимість для громади, повною мірою розкриваючи свій суспільний потенціал. Механізмами реалізації цієї ролі бібліотек виступають: осучаснення інформаційно-технологічної бази; постійна активна участь в національних і міжнародних програмах, конкурсах, у діяльності бібліотечних асоціацій, що значно розширює можливості доступу бібліотеки до засобів модернізації діяльності і простору бібліотек; розвиток соціального партнерства; опанування організаційно-комунікаційними компетенціями для співпраці з громадою, органами місцевої і центральної влади, бізнесом, засобами масової комунікації, суспільними національними та міжнародними організаціями; створення креативного просвітницько-комунікативного простору для розкриття внутрішнього потенціалу дітей, їх інтеграції в громаду, згуртування навколо спільної діяльності місцевих жителів та вимушених переселенців; висвітлення діяльності бібліотек в ЗМІ, використання засобів PR та реклами для промоції своєї діяльності.

2. Державні архіви України як інформаційно-комунікаційна система

Божук Л.В. – кандидат історичних наук
orcid: 0000-0003-3883-5997

2.2.1. Архіви як соціально-комунікаційні інститути

Історико-культурна спадщина України, її історична пам'ять не можуть вважатися повноцінними без максимально повного залучення до наукового обігу величезних масивів документів, що містяться у фондах державних архівів. А відтак, – основними процесами в архівній справі є фізичне збереження архівних документів, облік та забезпечення доступу (безпосереднього та інтелектуального) до них.

Отже, сенс і мета існування архівних установ України полягає у забезпеченні всім членам українського суспільства умов рівного, нічим не обмеженого доступу до документної ретроспективної інформації.

Доступ до архівів – це прояв одного з основних прав людини: права на інформацію. Запорука конституційного права громадян

на вільний доступ до інформації – мобільність та відкритість різнопланових інформаційних потоків, зокрема й архівної інформації, не тільки для обмеженого контингенту користувачів (управлінців, науковців), а й для пересічних громадян та соціальних інституцій України. Зауважимо, що, за твердженням науковців, інформація є «соціальним благом», яке дозволяє людині «досягти ефективної самореалізації і реалізувати потенційні можливості, сприяє ефективній діяльності в різних сферах життя» і, що на нашу думку, є надзвичайно важливим, забезпечує «здійснення свободи вибору». Відтак, – право на інформацію є принципово важливим для сьогодення української держави як системи, що інтенсивно розвивається. У цьому сенсі «право на інформацію», зокрема й архівну, одержує «правову регламентацію не тільки як право індивіда, а й як найважливіша форма забезпечення взаємозв'язку між державою і громадянським суспільством» (Дзьобань&Жданенко 2013, 59-60).

Саме рівень доступності архівної інформації визначає сьгодні роль архівів у політичному житті суспільства як інструмента демократичного контролю за діяльністю органів влади та самопізнання. Адже «доступ до архіву, – як підкреслює дослідник В. Вятрович, – це не просто задоволення якихось просвітницьких чи інформаційних інтересів громадян. Це мірило демократії» (Розсекречені електронні архіви СБУ будуть зберігати і досліджувати у Києво-Могилянській Академії.). Разом з тим, доступ до інформації – це також і механізм конструювання колективної пам'яті й відповідно суспільної свідомості (Чиркова 2011, 37-38).

Таким чином у сфері архівної справи визначаються національні інтереси як певний баланс інтересів особи, суспільства та держави. Інтереси особи полягають у праві на законне володіння, розпорядження і користування архівними документами, на отримання й використання архівної інформації, на захист конфіденційних відомостей, що містяться в особових документах.

Інтереси суспільства полягають у забезпеченні верховенства права власності суспільства на архівні документи, створенні та підтриманні умов використання архівної інформації для самопізнання та самовдосконалення суспільства.

До сфери інтересів держави в архівній справі належать збереження архівних документів передовсім державного походження як одного з найважливіших елементів державності, використання архівної інформації для ефективного функціонування державних структур, регулювання використання архівної інформації, що містить державну таємницю.

Архів як своєрідна інформаційна система, не лише забезпечує постійне накопичення фонду як ресурсу інформації, але й здійснює його аналітико-синтетичну обробку, вдосконалює залучення до наукового й культурного обігу суспільно важливої інформації. Архіви України – Національний архівний фонд (НАФ) – є складовою частиною української і світової історико-культурної спадщини. Уперше правове поняття НАФ як однієї з найбільших національних цінностей зафіксував Закон України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» (1993 р.; зі змінами 2020 р.).

НАФ є глобальною складно структурованою системою, складовою української й світової культурної спадщини та інформаційних ресурсів суспільства, перебуває під охороною держави і призначений для задоволення інформаційних потреб суспільства і держави, реалізації прав та законних інтересів кожної людини.

2.2.2. Проблеми актуалізації архівних інформаційних ресурсів України у науковій літературі

Архівні установи та інформаційні ресурси, які вони зберігають, відіграють важливу роль у формуванні інформаційного суспільства в кожній країні, забезпечують історико-культурну єдність держави, що є підґрунтям її економічного зростання, зміцнення її міжнародних зв'язків, у тому числі й шляхом репрезентації в глобальній інформаційній мережі національних документальних надбань.

Інформаційні послуги в задоволенні потреб споживачів у соціально значущій ретроспективній документальній інформації архів задовольняє на основі інформаційного ресурсу, що є сукупністю документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо). Інформаційним ресурсом архівів є архівні фонди. Оскільки інформаційні потреби споживачів ретроспективної документальної інформації задовольняються у результаті певних інформаційних процесів, то основне функціональне призначення архівної інформаційної системи полягає у забезпеченні відповідних інформаційних процесів: збирання, накопичення, опрацювання, створення, використання, поширення, збереження інформації, що представляє собою історико-культурну спадщину.

До ключових напрямів організації якнайширшого доступу до архівних ресурсів належить переведення в електронну форму довідкового апарату архівів та архівних документів – тобто формування цифрового інформаційного простору України.

Проблеми актуалізації архівних інформаційних ресурсів в Україні, використання новітніх форм репрезентації архівної інформації, зокрема й в мережі «Інтернет», досліджували українські науковці Г. Боряк (Боряк 1995, 348; 2013, 9-25; 2020, 141-169), А. Кисельова (Кисельова 2005, 19; 2004, 58-70; 2004, 238-247), І. Матяш (Матяш 2005, 10-26; 2007, 16-28), Н. Меньківська (Меньківська 2009, 51-55), К. Новохатський (Новохатський 2008, 75-83), Л. Юдіна (Юдіна 2005, 17) та ін.

Досить детально питання організації інтелектуального доступу до інформаційних ресурсів Національного архівного фонду (надалі – НАФ) з використанням як традиційних видів довідкового апарату, так і нових (електронні бази даних облікового та тематичного характеру, електронні версії реєстрів описів тощо) розглядає у своєму дисертаційному дослідженні Л. Юдіна (Юдіна 2005, 17). Ґрунтовні дослідження стосовно створення Археографічного реєстру національної архівної спадщини України та основних форм репрезентації архівних інформаційних ресурсів в мережі «Інтернет» належать Г. Боряку (Боряк 1995, 348; 2013, 9-25; 2020, 141-169). Проблемам формування електронних архівних ресурсів, створення та наповнення вебсайтів державних архівів установ, вебпорталу «Архіви України» присвячене дисертаційне як традиційних видів довідкового апарату (описи, каталоги, путівники, огляди, покажчики тощо) так дослідження А. Кисельової «Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи» (2005 р.), а також низка інших її робіт з означеної проблематики (Кисельова 2005, 19; 2004, 58-70; 2004, 238-247). Зокрема, у своїй дисертації А. Кисельова простежує історію становлення архівних вебсайтів у провідних державах світу, й в Україні, досліджує особливості функціонування вебсайтів архівних установ, види інформаційних ресурсів архівної сфери, структуру та перспективи їх розвитку (Кисельова 2005, 19). Важливо, що науковець визначає низку аспектів розвитку вебсайтів державних архівів України в напрямі трансформації їх у комплексні документально-інформаційні центри.

2.2.3. Інформаційні ресурси і сервіси Інтернет у соціокомунікаційній діяльності державних архівів України

Основною метою реалізації пріоритету архівних установ України в напрямку підтримки та розвитку національної ідентичності, як зазначено у річному звіті Державної архівної служби за 2015 рік, є «на-

ближення діяльності архівних установ до потреб громадянського суспільства шляхом розширення доступу до архівних документів, запровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема й з надання архівних електронних послуг користувачам, підготовки збірників документів, монографій, біографічних та довідкових видань, створення системи інформаційних ресурсів, інтегрованої у світовий інформаційний простір» (Звітна інформація 2015, 74).

Цілком зрозуміло, що для реалізації визначеного кола першочергових завдань необхідно вжиття заходів як нормотворчого так і організаційного характеру. Стосовно першого, то нагальним є забезпечення супроводу наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку підготовки документальних видань».

Щодо заходів організаційного характеру, то на думку архівістів, це, насамперед: забезпечення вільного доступу до документів НАФ та сприяння активізації досліджень історії України; проведення круглих столів, виставок документів, організація оприлюднення документів з актуальних історичних тем у засобах масової інформації та у мережі «Інтернет»; надання широкого доступу до архівних документів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917 – 1991 рр., вирішення питання доступу до архівної інформації репресивних органів, носії якої містять грифи секретності, не передбачені законодавством України. Підготовка путівників та довідкових видань за галузевою програмою «Архівні зібрання України» та публікація їх електронних версій на галузевому вебпорталі «Архіви України»; створення електронної пошукової бази даних про склад і зміст архівних фондів на вебпорталі «Архіви України»; надання електронних сервісів тощо (Звітна інформація 2015, 74-75).

Проведений нами аналіз щорічних звітів про підсумки діяльності Державної архівної служби України (надалі – Укрдержархів), розміщених на вебпорталі «Архіви України» в електронному форматі за періоди 2010 – 2015 рр., показав усвідомлення українськими архівістами важливості наближення діяльності архівів до потреб суспільства. Так, у звітах за 2012 – 2015 рр. знаходимо розділи «Наближення діяльності архівних установ та установ страхового фонду документації до потреб громадянського суспільства (4-й розділ звіту) і «Нормативно-правове та науково-методичне забезпечення діяльності архівних установ та спеціальних установ страхового фонду документації» (5-й розділ звіту). Натомість у звітах за 2010 – 2011 рр. присутній розділ «Розсекречування документів НАФ», що свідчить про актуальність на той час саме роботи з розсекречення документів НАФ.

Безсумніву, пріоритетним завданням в діяльності архівів є робота зі зняття обмежень на доступ до секретних архівних документів, що не містять державної таємниці. Станом на грудень 2015 р. документи, що перебувають на таємному зберіганні, становлять 0, 18 % від загальної кількості документів державних архівів (Офіційний вебпортал Укрдержархіву).

Отже, на сьогодні ця проблема залишається актуальною, проте не є нагальною. Можемо стверджувати, що пріоритетним завданням в діяльності державних архівів України у зв'язку з глобальним поширенням інформації, впровадженням концепції відкритого суспільства в нашій державі, є розширення доступу до архівних документів, що в свою чергу надає можливість українському суспільству мати більше інформації про своє історичне минуле. А відтак українські архівісти у своїй діяльності намагаються керуватися положеннями Загальної декларації прав людини, в якій, зокрема, проголошується право кожного «здійснювати пошук, отримувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами інформації і через будь-які кордони» (Загальна декларація прав людини 1998, 8).

2.2.4. Вебсайти архівних установ як документно-інформаційні системи доступу до історико-культурної спадщини України

Одним із стратегічних напрямів організації доступу до архівної інформації, що становить історичну та культурну цінність є оцифрування документів НАФ. Так, згідно зі звітом діяльності Укрдержархіву упродовж 2019 р. оцифровано 83 052 тис. одиниць зберігання та одиниць обліку документів НАФ, тоді як у 2018 р. лише 38971. Драйверами із оцифрування документів НАФ у звітному році є ЦДАГО, ЦДАА, ЦДКФФА, ЦДНТА, держархіви Вінницької, Волинської, Київської, Луганської, Хмельницької областей. Також, впродовж року оцифровано та переведено в електронний вигляд 7204 описи. Найактивніше робота із оцифрування описів на документи НАФ у звітному році проводилася державними архівами Волинської, Кіровоградської, Миколаївської, Рівненської областей (Офіційний вебпортал Державної архівної служби).

У контексті розвитку відкритого суспільства маємо характеризувати й діяльність архівів України в плані репрезентації архівних інформаційних ресурсів в мережі «Інтернет», зокрема й через створення вебсайтів архівних установ, об'єднаних у єдиний вебпортал

«Архіви України», що є невід'ємною складовою інформаційних ресурсів України.

Вебсайт розглядається як документно-інформаційна система, оскільки йому притаманні всі ознаки такої системи у класичному розумінні: наявність масиву документів, засобів інформаційного пошуку, техніко-технологічних засобів фіксування, зберігання та представлення інформації), що існує у вигляді організованої сукупності електронних документів та їхніх зв'язків.

Офіційний вебпортал «Архіви України» було створено у результаті комплексу організаційно-правових заходів пов'язаних з інформатизацією архівної галузі і на сьогодні є потужним профільним інформаційним ресурсом, який містить величезний масив різнопланових відомостей про документальну спадщину України. Погоджуємося з твердженням А. Кисельової, яка визначає «вебсайт «Архіви України» як «новий вид архівного довідника – комплексний електронний довідник оперативного характеру» (Кисельова 2005, 19). Можливості такого довідника досить широкі: він може включати описову (повідомлення, хроніка, огляд тощо), бібліографічну та археографічну (каталоги, покажчики, списки, переліки), едиційно-текстову (публікація джерел та наукових ресурсів), зображувальну (зокрема й кіно-фото ресурси) інформацію, зокрема, й краєзнавчого змісту, бази даних тощо.

В Україні офіційний вебпортал Укрдежархіву (Держкомархів України до 2010 р.) створено 24 грудня 2000 р. відповідно до Указу Президента України від 31 липня 2000 р. № 276а/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі «Інтернет» та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» та Розпорядження Президента України від 2 вересня 2000 р. № 273/2000-рп «Про невідкладні заходи щодо розвитку архівної справи» як основний державний інформаційний ресурс глобальної комп'ютерної мережі «Інтернет» в архівній галузі та архівній інформатизації.

Вебпортал Укрдежархіву в розділі «Архіви України» містить перелік архівних установ, а саме: Укрдержархів, УНДІАСД, 14 центральних державних, 27 місцевих, 14 галузевих державних архівів, відомчих архівних установ (НАН України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури України) та надає можливість переходу безпосередньо до сторінки кожної установи (Офіційний вебпортал Державної архівної служби. 2020).

Наявність у кожного державного архіву офіційного вебсайту є невід'ємною складовою його інформаційної діяльності. Погоджує-

мося з думкою дослідників, що загалом можна виокремити наступні основні елементи (форми) представлення інформаційних ресурсів на вебсайті архіву:

1. Інформативні сторінки вебсайту – огляди фондів архіву, описи каталогів, картотек і покажчиків, які є в архіві.

2. Електронні довідники різноманітних жанрів і видів – путівники, анотовані реєстри описів тощо.

3. Цифрові зображення документів – у вигляді електронних виставок (онлайн виставок).

4. Власна науково-інформаційна робота працівників архіву – наукові публікації, дослідження.

Характерним для більшості архівних вебсайтів є те, що практично на кожному з них подано інформацію про фонди. На вебсайтах обласних архівів України характеристика складу фондів розміщена у рубриках «Фонди», «Склад фондів», «Склад та характеристика фондів», «Огляди фондів», «Науково-довідковий апарат». Показовими у плані оцифрування фондів є Державні архіви Кіровоградської та Одеської областей, на сайті яких у рубриці «Електронний архів» розміщені цифрові матеріали наявних в установах соціальної пам'яті фондів, описів, путівників, метричних книг ті інших архівних ресурсів (Офіційний вебсайт Державного архіву Кіровоградської області; Офіційний вебсайт Державного архіву Одеської області. 2020). Крім того, на сайтах деяких архівів подається характеристика фондів у розгалуженому вигляді.

Важливим елементом представлення наявного в архівах документального ресурсу є створення електронних фондів каталогів. Попри те, що в архівних установах України різноманітні інформаційні матеріали існують переважно на традиційних носіях, на вебсайтах архівів вони також вже є доступними і в електронному вигляді. Серед таких документів: путівники, огляди, покажчики, анотовані реєстри описів, бази даних, що виконують функції довідників. Відповідно до «Правил роботи архівних установ України» архівні довідники можуть вестися в електронній формі з метою забезпечення оперативного, багатоаспектного пошуку архівної інформації та виведення її на екран дисплея. Інформаційною основою комп'ютеризованого довідкового апарату є зміст описових статей на усіх рівнях архівного описування, а також ключові слова та рубрикатори (Правила роботи архівних установ України 2013, 111).

Аналіз вебсайтів державних архівів показав, що путівники по архіву є у відкритому доступі на сайтах майже всіх обласних державних архівів України. Готуються до друку путівники за фонда-

ми центральних (Центральний державний історичний архів України, м. Львів, Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, Центральний державний архів громадських об'єднань України) і регіональних архівів (державні архіви Вінницької, Сумської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької, Чернівецької, Чернігівської областей, м. Києва), доповнення до опублікованих раніше путівників державних архівів Донецької, Миколаївської, херсонської областей (Офіційний вебпортал Державної архівної служби України).

Анотований реєстр описів як елемент вебсайту архіву виявлено на інтернет-сторінках переважної більшості архівів, зокрема: Державного архіву Волинської області (Анотований реєстр описів / Фонди періоду до 1939 року; Анотований реєстр описів фондів органів і організацій Компартії України (1939-1991).), Державного архіву Дніпропетровської області (Реєстр описів фондів радянського періоду і незалежності), Державного архіву Житомирської області (Фонди дорадянського періоду), Державного архіву Закарпатської області (Анотований перелік описів фондів угорського походження Берегівського підрозділу Державного архіву Закарпатської області до 1918/1919 рр. – та за 1938 – 1944/1945 рр.), Державного архіву Кіровоградської області (Том I. Фонди періоду до 1917 року; Том II. Фонди періоду після 1917 року Кн. 1 та Кн. 6), Державного архіву Миколаївської області (Т. 1. Фонди дорадянського періоду), Державного архіву Одеської області (Дорадянський період), Державного архіву Черкаської області (Том 1: Фонди дорадянського періоду; Том 2: Кн. 1. Фонди періоду після 1917 р.) Державний архів Херсонської обл. (Т.1, Т. 2. Фонди періоду після 1917 р.) тощо.

Ще одним видом інформаційно-аналітичного документа є архівний покажчик, який може виступати самостійним архівним довідником або елементом довідкового апарату до архівного довідника. Основними видами покажчиків є: тематичні, предметні (різновиди – іменні та географічні), хронологічні. Покажчики бувають також внутрішньофондові, міжфондові, міжархівні.

2.2.5. Виставки онлайн як сучасний засіб репрезентації архівної інформації

До сучасних методів репрезентації архівної інформації відносяться також організація виставок архівних документів, які функціонують у мережі «Інтернет» в режимі виставок олайн. Виставки, як важливий напрям ПР-технологій архіву в сучасному соціально-

комунікаційному середовищі, розраховані на всі три види взаємодії з оточуючим середовищем: зовнішньосистемним, внутрішньосистемним та міжсистемним.

На вебпорталі Укрдержархіву України розташовані постійно діючі документальні виставки онлайн, які класифікуються за такими рубриками: автограф української історії, голодомор, історія державності, радянський тоталітаризм, вибори, персоналії, Друга світова війна, Чорнобиль, пам'ятні дати, катастрофи в архівах, різне, документальні виставки онлайн регіональних архівів, бібліографічні виставки Фонду Президентів України. Для зручності користування соціально значущою ретроспективною документною інформацією на інтернетсайті Укрдержархіву розміщено тематичний покажчик виставок та окремих розділів.

Для порівняння нами було використано не лише наявну інформацію на вебсайтах державних обласних архівів України, але й звіти Державної архівної служби за 2010 – 2015 рр. та 2019 р. які є у відкритому доступі на вебпорталі «Архіви України».

Упродовж 2015 року на офіційному вебпорталі Укрдержархіву було опубліковано 4 онлайн виставки (660 документів), на вебсайтах державних архівів – 186 онлайн виставок (понад 5 тис. документів). Найбільшу кількість онлайн виставок опубліковано на вебсайтах держархівів Запорізької (10), Кіровоградської (12), Львівської (12), Миколаївської (16) та Сумської (11) областей (Звіт-на інформація 2015, 28).

У 2019 році на офіційному вебпорталі Укрдержархіву опубліковано 7 онлайн виставок (близько 850 документів), на вебсайтах центральних державних архівів, держархівів областей, м. Києва – 457 онлайн виставок (понад 9 тис. документів) (Публічний звіт Голови Укрдержархіву Хромова В.А. 2019).

Отже, організація документальних онлайн виставок посідає важливе місце в інформаційній діяльності сучасних архівів. Адже завдяки такій роботі архіви відкривають свої інформаційні ресурси для широкого загалу, стають ближчими до суспільства.

Обсяги цифрової інформації на вебпорталі Укрдержархіву поступово зростають. Так станом на грудень 2012 р. обсяг інформації на вебпорталі Укрдержархіву збільшився з 8 Гб до 18 Гб, а станом на грудень 2019 р. він становить 18, 2 Гб (Публічний звіт Голови Укрдержархіву Хромова В.А. 2019). У 2019 році на офіційному вебпорталі Укрдержархіву оновлено інформаційну подачу більшості рубрик: «Архіви у цифрах та фактах», «Анонси», «Актуально», «Новини».

Таким чином, нині всі обласні державні архіви України в різних формах (вебсайти, вебсторінки) представлені в глобальній мережі «Інтернет». Їх інформаційний потенціал є доволі значним, але, разом з тим, не цілком достатнім для подальшого розвитку архівів як сучасних соціально-комунікаційних структур. Актуальною залишається проблема розробки цільової комплексної програми соціально-наукової та електронної комунікації в мережі архівних установ України, гармонізація та впровадження міжнародних стандартів у цій галузі. Реалізація перспективних напрямів розвитку вебсайтів архівів нашої держави, використання сучасних методів репрезентації соціально значущої ретроспективної документної інформації дозволять поглибити процеси їх організаційно-функціональних трансформацій у сучасному інформаційному середовищі, забезпечить надійне підґрунтя переходу до формування єдиного архівного інформаційного простору.

Отже, в сучасному інформаційному суспільстві важливими аспектами є відкритість суспільства і вільний доступ до інформації. Відтак, державні архіви України, попри існуючі проблеми, керуючись принципами демократичної і соціально правової держави та в міру наявних можливостей, намагаються забезпечити всім членам українського суспільства умови рівного, нічим не обмеженого доступу до історико-культурної спадщини України.

3. Соціокомунікативна діяльність музейних установ України в умовах інформаційного суспільства

Курченко Т.Є. – кандидат історичних наук
orcid: 0000-0003-2704-6482

3.3.1. Музейні установи як осередки історико-культурної спадщини

Важлива роль у розбудові незалежної України, відродженні духовності, історичної пам'яті народу належить національній культурній спадщині та її складовій – пам'яткам історії та культури. Завдяки пам'яткам створюється унікальний, за своїми виховними можливостями, ефект особистої причетності до визначних подій минулого, що сприяє самоствердженню особистості в реальному світі та її національній ідентифікації. Підвищення інтересу суспільства до джерел духовності, вивчення багатовікових традицій

актуалізує дослідження проблем збереження історико-культурної спадщини, застосування новітніх форм доступу та поширення національного культурного спадку в країні та за її межами.

Культурна скарбниця світової цивілізації складається із окремого доробку кожного народу, яким би великим чи малим він не був. І світова спільнота є вкрай зацікавленою у вирішенні проблеми збереження історико-культурної спадщини та доступу до неї найсучаснішими методами в кожній із країн світу.

В повній мірі це стосується пам'яток, що зберігаються у музеях. Музейні предмети мають особливу здатність впливати на людину. Вони не тільки несуть інформаційний заряд, але й впливають на емоційний та духовний світ глядача. Музейні предмети є ідеальними передатчиками культурних цінностей народу, його історії та ментальності. З огляду на це вони мають виключне значення для формування націй, особливо молодих, що знаходяться у стадії становлення, а музейна сфера в таких країнах та музейні установи, зокрема, мають перебувати під посиленою опікою держави. Відомий український фахівець в галузі музейної справи Р. Маньковська справедливо відзначає, що «сучасний музей концентровано, специфічними засобами виражає духовні прагнення не тільки минулої, але й сучасної культури, розсуває межі замкненого музейного простору, сприяє висвітленню проблем суспільно-політичного життя» (Маньковська 2010, 115-120). Історико-культурні цінності, що знаходяться в музеях, мають були широко доступні громадськості, але в той же час, вони потребують збереження і захисту.

Україна є державою, що має глибоке історичне коріння та історико-культурну спадщину світової ваги. В той же час вона все ще проходить шлях формування політичної нації, її самоіндефікації. Отже, музеї мають прийняти виклики XXI ст., що стоять перед сучасним українським суспільством і долучитись до трансформаційних процесів соціогуманітарного простору держави, зайняти помітне місце у модернізації соціокультурних процесів, опираючись на потреби українського суспільства та загальноєвропейські тенденції модернізації культурного середовища. На українські музеї в сучасних умовах покладається місія ретрансляції інформаційного потенціалу музейних установ українському суспільству, різностороння комунікація із суспільством та його інститутами сучасними інструментами, що надає інформаційне суспільство

Музейна сфера України має давні історичні традиції та тяглість починаючи з початку XIX ст., вагомий інформаційний потен-

ціал. За даними Міністерства статистики України на 2017 р. на теренах України налічувалось 576 музеїв державної та комунальної форми власності, які зберігають державну частину Музейного фонду України. В складі цих музеїв функціонувало 122 філії. Інформація зібрана Держстатом не включає музеї, розташовані на тимчасово окупованій території території АРК та м. Севастополь. Інформацію по Донецькій та Луганській областях формується, на жаль, лише за наявними неточними даними. Загальна кількість предметів основного фонду музейних предметів державної частини Музейного фонду України, що зберігається в них, складає 11591707 одиниць збирання. Науково-допоміжний фонд музейних установ нараховує 6017370 одиниць. Інформаційний ресурс українських музеїв є надбанням української нації, складовою загального інформаційного ресурсу держави, що міститься в бібліотечних, архівних установах, та інших інституціях соціальної пам'яті. Музеї здійснюють комплектування Музейного фонду України, облік пам'яток, що входять до нього, збереження, вивчення, використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури. Прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини, згідно з Законом України «Про музеї та музейну справу» є їх прямим обов'язком (1995.; останні зміни – 2020 р.). У 1974 р. в новому статуті Міжнародної ради музеїв (ІКОМ), при визначенні дефініції «музей» було наголошено на завданні музею служити суспільству і сприяти його розвитку, задовольняючи широкий спектр потреб. В центр музеєзнавчих досліджень було поставлено дослідження функціонування музею як соціального інституту, врахування в його діяльності потреб суспільства, впливу музею на суспільні процеси.

Сучасне інформаційне суспільство дає музеям найкращий інтерактивний інструментарій для здійснення такої комунікації із суспільством. Сучасний світ стає світом інтерактивних обмінів, взаємодій та трансформацій, а розвиток інформаційних технологій ставить нові завдання перед культурними та мистецькими інституціями. Тенденція використання цифрових технологій значною мірою змінює і сприйняття музеїв, музейних колекцій. Зберігаючи свої першочергові місії – збирання, збереження, комунікацію, дослідження, виставки – під впливом нових технологій сучасні музеї трансформують свою практику, щоб залишатися ближче до спільнот, яким вони служать.

3.3.2. Проблеми соціальної комунікації музейних установ у науковій літературі

Важливе значення для становлення музейної сфери в незалежній Україні, її перебудові і модернізації зіграли: Закони України «Про музеї та музейну справу» (1995 р.; останні зміни – 2020 р.), «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.; останні зміни – 2019 р.), «Про охорону археологічної спадщини» (2004 р.; останні зміни – 2012 р.); Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про Державний реєстр Національного культурного надбання» (Про затвердження Положення про Державний реєстр Національного культурного надбання 1992 р.; без змін); «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» (Про затвердження Положення про Музейний фонд України 2000р.; останні зміни – 2014 р.) та ряд інших законодавчих та нормативно-правових актів. Керуючись ними українські музеї здійснюють пам'яткоохоронну діяльність, спрямовують свої зусилля на комунікацію з суспільством, забезпечують представлення історико-культурної спадщини України у внутрішньому та зовнішньому культурному середовищах, в тому числі і за рахунок сучасних інформаційних технологій.

У зарубіжному і вітчизняному музейництві напрацьовано значний теоретичний матеріал і практичний досвід щодо ролі музею у житті суспільства та соціальної комунікації музейних установ. Дослідники, враховуючи нагальні потреби розвитку культурного середовища, термінові завдання організації збереження та доступу до історико-культурної спадщини, сучасні тенденції розвитку музеїв в умовах інформаційного суспільства неодноразово зверталися до проблем стосовно збереження історико-культурної спадщини сучасними методами, через оцифрування музейних предметів, репрезентацію музейних колекцій на вебсайтах музейних установ, популяризацію музейних колекцій в мережі «Інтернет», інших соціальних мережах тощо. Серед них виділяються загальні праці Ф. Вайдахера (Вайдахер 2005, 203], Н. Котлер, Ф. Котлер, В. Котлер (Н. Котлер & Ф. Котлер & В. Котлер 2010, 528), Б. Сміта (2015), численні напрацювання Р. Маньковської (Маньковська 2000, 214-221; 2009, 136-143; 2013, 75-84; 2015, 45-49; 2018, 64-70). Цікавим та цінним є доробок Є. Прокопенко (Прокопенко 1999, 289), Д. Сизова (Сизов 2014,) О. Черченка (Черченко) тощо. Проблемам трансформації музею як соціокультурного інституту у ХХ на початку ХХІ століття та комунікації музейних установ із суспільством

присвячене дисертаційне дослідження І. Пантелейчук (Пантелейчук 2006, 20), наукові праці М.Белікової, С.Гресь-Євреїнової (Белікова & Гресь-Євреїнова, 2013, 149-151); Л. Дубровіної, А. Киридон, І. Матяш (Дубровіна&Киридон&Матяш 2017, 3-10); С. Куценко (Куценко, 2014, 145-157). Всі ці роботи торкаються загальних проблем існування музеїв в сучасних умовах, популяризації їх колекцій сучасними інструментаріями, музейній комунікації в умовах інформаційного суспільства тощо.

Виокремлюється група робіт присвячених запровадженню конкретних інформаційних технологій в роботу музейних установ. Це праці В. Баталкіної, С. Андрєєва, К. Андрєєвої (Баталкіна&Андрєєв&Андрєєва 2015, 138-182); Л. Нургалеевой (Нургалеева 2009, 35); Л. Ноль (Ноль 1999, 137); К. Наседкина (Наседнин 1997, 123) та інших авторів.

На сьогоднішній день написано достатньо статей, як зарубіжних так і вітчизняних авторів, що відображають використання сучасних інформаційних технологій в роботі конкретних музейних установ. Увагу привертають роботи А. Жукова (Жуков 2011, 1); О. Зінченко (Зінченко 2013); Н. Кравченко (Кравченко 2015, 206-209); Э. Павловой та Д. Прохорова (Павлов&Прохорова 2013); П. Усенко (Усенко 2009, 573-581); О. Шевченко (Шевченко 2014, 216-221) та інших авторів. Ряд робіт написано Т. Курченко (Курченко 2015, 134-139); 2015, 206-209; 2015, 144-148). У них автор дослідила та визначила умови збереження цифрової історико-культурної спадщини на вебсайтах обласних краєзнавчих музеїв загалом та південного регіону, зокрема, висвітлила роль онлайн виставок та віртуальних екскурсій в організації доступу до історико-культурної спадщини на вебсайтах обласних краєзнавчих музеїв України, зупинилась на особливостях комунікації із суспільством окремих музейних установ.

Оскільки сьогодні важливо активізувати діяльність інформаційних установ не лише традиційними методами, але й стимулювати їх включення у цифровий інформаційний простір, використовуючи необмежені можливості інтернет-технологій для створення якісних інформаційних продуктів і послуг та забезпечення вільного доступу до цифрової спадщини у 2013-2016 рр. групою київських дослідників кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету (керівник проєкту доктор історичних наук, професор І.І. Тюрменко) було здійснено аналіз рівня доступу до історико-культурної спадщини державних архівних та музейних установ обласного рівня через їх вебсайти. Результатом

цих досліджень став вихід в 2017 р. колективної монографії, під керівництвом доктора історичних наук, професора І. Тюрменко «Соціально-етичні основи збереження цифрової історико-культурної спадщини в Україні» (Тюрменко & Рогожа & Божук & Курченко & Халецька 2017, 172), у якій було висвітлено рівень комунікації цих установ у період 2013-2016 років та накреслено шляхи її вдосконалення.

3.3.3. Обласні краєзнавчі музеї України як осередки збереження історико-культурної спадщини

Особливою групою музейних установ в українському музейному середовищі є обласні краєзнавчі музеї, що містять інформаційні ресурси регіонального рівня. Історико-краєзнавчий музеї виконують просвітницькі та науково-дослідницькі завдання, проводять роботу з охорони пам'яток історії та культури у своєму регіоні з найдавнішого до сучасного часу. Станом на 2019 рік в Україні нараховується 19 обласних краєзнавчих музеїв, інформаційний ресурс яких нараховує приблизно 3, 5 млн. одиниць збирання. Практично кожне місто обласного підпорядкування має власний краєзнавчий музей, або філію обласного музею. Як правило, обласні краєзнавчі музеї мають певну стабільну структуру, кожна ланка якої несе відповідальність за визначені функції. Започаткований ще на початку ХХ ст. потужний краєзнавчий рух продовжує опікуватись краєзнавчими дослідженнями в Україні, формувати все нові краєзнавчі музейні осередки. На даний момент всі обласні краєзнавчі музеї мають власні вебсайти, що виконують функцію основного комунікативного каналу із суспільством. Інформація про діяльність обласних краєзнавчих музеїв, та деяких міських музеїв, що мають цікавий досвід роботи, регулярно оприлюднюється на офіційному Музейному порталі України.

Сьогодні, в умовах децентралізації та розвитку місцевого самоврядування на основі створення об'єднаних територіальних громад, краєзнавчі обласні музеї мають особливі завдання та обов'язки перед місцевими громадами. Вони мають стати центрами соціокультурної комунікації певного регіону, платформою для спілкування, учасниками всіх громадських та культурно-освітніх проєктів, програм, осередками згуртування громад. Саме таким центром соціокультурної комунікації бачать європейські міжнародні музейні організації, такі як NEMO (Мережа європейських музейних організацій) та Європейський музейний форум сучасні ре-

гіональні та територіальні музеї. Починаючи з середини 2000-х років ними було засновано ряд щорічних міжнародних конкурсів та вагомих грошових грантів для музеїв Європейського континенту, що зуміли стати для власної громади таким соціокультурним центром та сприяють поширення європейських культурних цінностей (Рутинський & Стецюк 2008, 347-350).

3.3.4. Вебсайти музейних установ як інформаційні канали та сучасні інструменти доступу до історико-культурної спадщини України

Одним із комунікативних каналів музейних установ по налагодженню зв'язків з громадськістю і долученню її до інформаційних ресурсів вітчизняних музеїв є їх вебсайти. Вони одночасно виступають у якості інформаційних каналів та площадок в мережі «Інтернет» для розміщення необхідної інформації, що забезпечують доступ громадян до культурних надбань нації. Саме цим фактом пояснюється цікавість дослідницької групи, що аналізувала в 2013-2016 рр. стан доступу до інформаційних ресурсів музеїв та архівів обласного рівня, до вебсайтів цих соціокультурних інституцій.

У ході реалізації першого етапу підпроєкту (станом на квітень 2014 року) дослідницькою групою, що зосередила свою увагу на збереженні історико-культурних пам'яток на сайтах музейних установ було здійснено ознайомчий аналіз середовища вебсайтів краєзнавчих музеїв. Було з'ясовано, що в Україні в 24 областях нараховується 19 обласних краєзнавчих музеїв. Такі області як: Київська, Чернігівська, Львівська, Дніпропетровська та Харківська не мали обласних краєзнавчих музеїв. На територіях цих областей діяли і дотепер працюють потужні історичні музеї обласного та республіканського значення, які мають ряд філій. Вони ведуть краєзнавчу роботу в зазначених областях. В ході роботи було відмічено, що не всі обласні краєзнавчі музеї України мали на той момент свої офіційні вебсайти. Так, краєзнавчий музей Чернівецької області станом на 2014 рік не мав свого власного вебсайту. Інформація про цей музейний заклад, склад його фондів, виставкову та наукову діяльність була представлена на офіційному сайті ОДА. Саме через цей інформаційний канал музей здійснював свою комунікацію. Така ж ситуація збереглася і в 2016 році.

На початку роботи над другим етапом підпроєкту робочою групою було прийнято важливе рішення не долучати до аналізу вебсайти краєзнавчих музеїв Донецької та Луганської областей

через військову агресію на сході України. Таким чином, на другому етапі реалізації підпроєкту детальному аналізу підлягали вебсайти 16 обласних краєзнавчих музеїв.

Крім того, на другому етапі на основі розробленої І.І. Тюрменко методики експертної оцінки збереженості історико-культурної спадщини (Тюрменко&Рогожа&Божук&Курченко& Халецька 2017, 107-110), були проаналізовані вебсайти музейних установ.

В основу експертної оцінки вебсайтів музейних установ були також покладені рекомендації запропоновані в документах Комісії Європейських Співтовариств для реалізації Міжнародних проєктів «Minerva» (2002-2005 pp.) та «Minerva Plus» (2006 p.). Оскільки цифрове збереження об'єктів культурної і наукової спадщини на сьогодні є загальноєвропейським та світовим пріоритетом принципи єдиних стандартів і технологій оцифровки документів були розроблені Комісією Європейських Співтовариств для названих проєктів у відповідності з Лісабонською стратегією (березень 2000 p.) створення «Європейського культурного простору», планом заходів «електронної Європи» («e-Europe»), програмою «e-Content» зі створення європейських інформаційних ресурсів з культури та науки і забезпечення доступу до них, Лундськими принципами (квітень 2001) підтримки розробки єдиних стандартів і технологій оцифровки документів. Під час реалізації проєкту «Minerva» міністерствами культури європейських країн були забезпечені координація національних програм оцифровки культурної та наукової спадщини, створення узгодженої загальноєвропейської платформи, рекомендацій, методик оцифровки, стандартів і метаданих, для забезпечення довготривалого доступу і збереження інформації культурного та наукового характеру. Від початку реалізації проєктів надзвичайно велика увага приділялася питанням якості інформаційних ресурсів зі сфери культури. Ця проблема детально викладена у статті Л. Халецької «Принципи якості вебсайтів установ культури та науки: європейський досвід» (Халецька 2015, 230-233). Вона зазначає, що ключовим принципом побудови якісного вебсайту установи культури є орієнтація на користувача. Це в повній мірі відноситься і до музейних установ. Із 10 запропонованих принципів і контрольних характеристик робочою групою, що зосередила свою увагу на аналізі сайтів обласних краєзнавчих музеїв України, були відібрані ті, які відповідають міжнародним вимогам і в той же час відображають вітчизняні реалії музейної справи.

В січні-лютому 2016 р. були повторно переглянуті і проаналізовані сайти 16 обласних краєзнавчих музеїв за вже зазначеними

вище процесами і зроблено відповідні висновки, щодо поліпшення (або погіршення) стану доступу до історико-культурної спадщини та її збереження. По закінченню дослідження група отримала наступні результати.

Одним із важливих принципів доступності інформації про музейні колекції є прозорість вебсайту музею. Після проведеного аналізу показників за 2014 та 2016 рр. було з'ясовано, що середній показник прозорості музейних вебсайтів залишився без змін і дорівнює 78%. Як показало подальше дослідження деякі музейні установи за ці роки звернулись до професійних розробників, які суттєво удосконалили структуру вебсайтів, але не змінили назви, ступінь відображення їх назви в інформаційному рядку браузера залишилась без змін, як і інші параметри прозорості. Тому були отримані ідентичні показники. Бути прозорими на 100% вебсайтам музеїв заважає те, що при відображенні імені вебсайту в адресному полі браузера часто відбувається випадіння інформації про те що музей є саме краєзнавчим (читається, як просто музей, або історичний музей), частково зникає ідентифікація, що музей є обласного рівня. Така картина спостерігається на сайтах Житомирського, Сумського, Кіровоградського, Закарпатського та інших музеїв.

Для забезпечення доступу до історико-культурної спадщини, що зберігається в музеях, не менш важливим критерієм є ефективність вебсайту музею. За досліджуваний період відбулось незначне поліпшення показника ефективності вебсайтів обласних краєзнавчих музеїв приблизно на 5 %. Зміни відбулись в частинах наявності мапи вебсайту. Якщо в 2014 р. мапу вебсайту мали 2 музейні установи, то в 2016 карту її вже мали вже 3 музеї: Вінницький, Тернопільський та Херсонський обласні краєзнавчі музеї. Зазначимо, що найзручнішу мапу вебсайту мав Вінницький музей. Чотири музеї переробили вебсайт таким чином, що на ньому стала можлива навігація, а от кількість музеїв, що мали функцію пошуку по вебсайту і можливість авторизації залишилась без змін. Її в 2016 р. мали Хмельницький, Миколаївський та Рівненський обласні краєзнавчі музеї. На жаль, кількість реклами музейних предметів на вебсайтах за 1, 5 роки суттєво зменшилась. Розміщені оцифровані музейні предмети скоріше рекламують та ілюструють виставки, які відбуваються в музеї, або події музейного життя, а не інформують про багатство музейних фондів. Вони не мали цілісного характеру і дивлячись на них важко представити «обличчя» тої чи іншої колекції музейних предметів. Цей показник суттєво потяг вниз середній показник ефективності музейних вебсайтів в 2016 р.

Ще одною вимогою до вебсайту музею, як до комунікативного каналу є доступність вебсайту. Критерії оцінки доступності вебсайту передбачають розробку його професіоналами, наявність функції пошуку по всіх базах даних, наявність зв'язку із порталом (внашому випадку «Музейний простір України» сьогодні «Музейний портал України»), адаптацію вебсайту до людей з вадами зору тощо. Середній показник доступності вебсайтів обласних краєзнавчих музеїв збільшився доволі суттєво: з 33, 8 до 52, 4 %. Це відбулось в основному за рахунок того, що за півтора року вебсайти були вдосконалені і збагатили свою структуру за рахунок звернення до професіональних розробників. Якщо в 2014 р. на вебсайтах 43, 7 % музеїв стояли позначки фірми-розробника, то в 2016 р. були проставлені на 68, 7 % вебсайтів обласних краєзнавчих музеїв України. Декілька музеїв після переробки вебсайтів отримали зв'язок з рядом регіональних баз даних (Полтавський, Херсонський, Запорізький, Вінницький музеї) і один музей з порталом Музейний простір України (Волинський обласний краєзнавчий музей).

Показник реактивності вебсайтів передбачає надання консультацій на вебсайті музею, в тому числі і онлайн, вихід у соцмережі, наявність форуму сайту, обліку користувачів на вебсайті, використання хмар тегів. Показник реактивності вебсайтів обласних краєзнавчих музеїв країни за досліджуваний період зріс на 13, 4 % (з 27, 8% до 41, 2 %). Із 5 показників реактивності 4 зазнали удосконалення. У двох музеях додатково з'явилися форуми вебсайту, ще один музей став використовувати хмарні технології. У 2016 рр. ми їх побачили на вебсайтах Вінницького та Миколаївського обласних краєзнавчих музеїв. Збільшилась кількість музеїв, що надають консультації на платформі власного вебсайту. В 2016 році таких нараховувалось 6. Треба зазначити, що тільки 3 музеї: Хмельницький, Миколаївський та Рівненський надавали можливість авторизуватись на вебсайті і отримати онлайн консультації, вебсайти решти музеїв пропонували надіслати електронного листа і отримати відповідь через деякий час. Обласні краєзнавчі музеї стали активніше вести облік користувачів вебсайтів. Хоча цифровий показник виходу музеїв в соціальні мережі залишився без змін, але певні зміни в цьому напрямі таки було зафіксовано. Набагато більше музеїв в 2016 р. вже мали виходи в декілька соціальних мереж (2-3 одночасно). Найбільш популярними соціальними мережами були і залишаються: Твіттер (8 музеїв), та Фейсбук (більшість). Сьогодні до цих соціальних мереж додалися Інстаграм та Телеграм канали.

Особливо важливим показником доступності музейних колекцій на вебсайтах музеїв є показник засобів доступу до них. Цей показник сьогодні є одним із стратегічних напрямів організації доступу до музейних інформаційних ресурсів. Одним із інструментів доступу до інформації, що становить історичну та культурну цінність є оцифровування музейних предметів. Показник доступності музейних колекцій зріс в період з 2014 до 2016 на 16, 2 %. (з 27, 6 % до 43, 8 %.) Це стало можливим за рахунок суттєвого збільшення кількості оцифрованих музейних предметів з 18, 9% в 2014 р. до 62, 5% в 2016 р., Деякі оцифровані музейні предмети мали непогану якість із відповідним розрешенням (37, 8 %) можливістю роздивитись деталі. Відбулось суттєве збільшення анотацій під ними, розміщення наукових публікацій (списків, анотованих описів, повнотекстових версій і навіть наукових збірників музеїв у PDFформаті. Такі збірники праць у повнотекстових версіях мали на своїх вебсайтах в 2016 р. Волинський, Полтавський, Запорізький, Вінницький обласні краєзнавчі музеї.

Разом з тим, вже зазначалося, що оцифровані предмети не викладались, і по сьогоднішній день не викладаються, цілісними колекціями, це скоріше поодинокі унікальні предмети із колекцій, вони частіше за все виконують функцію реклами виставок, на яких вони представлені широкому загалу. Помітно знизився показник електронних виставок, на них музеї стали менше звертати уваги. По цій позиції також слід дати певні пояснення. Електронні виставки на вебсайтах музейних установ мають зовсім інакший характер ніж на вебсайтах архівів. Якщо на вебсайтах архівів виставляються оцифровані документи, зв'язані певною тематикою, які документують певну подію, повнотекстові комплекси документів одного фонду, то музеї розміщують саме інформацію про виставки, звіти про експоновані там матеріали, доповнюючи цю інформацію як ілюстрацією невеликою кількістю оцифрованих предметів. Електронні виставки рівні виставкам на вебсайтах архівів ми знаходили лише на вебсайтах Національних музейних установ, та і то в незначній кількості. На вебсайті жодного з обласних краєзнавчих музеїв не вдалося знайти виставки, яка б складалась тільки із оцифрованих предметів. Така ситуація свідчить про те, що музеї не мають політики оцифровки цінних предметів. Скоріше за все вони не мають на це ані коштів, ані спеціалістів. Музеї обласного рівня в своїй роботі послуговуються тою невеликою кількістю зображень, що є в їх розпорядженні.

Ще одним показником доступу до музейних вебсайтів є актуальність інформації, розміщеної на цій платформі. Цей показник, на жаль, впав на 2 %. При тому, що всі музеї подають новини на своїх вебсайтах і кількість музеїв, що мають архів новин дещо зростає, за останні 1, 5 років вони стали рідше вказувати дату розміщення інформації на вебсайті. Судити про появу інформації на вебсайті частіше можна із дати проходження самої події, ніж по даті розміщення. Зрозуміло, що отримати інформацію про періодичність оновлення новин на вебсайтах було дуже складно. Це упущення музеям слід виправляти. Як показало дослідження, більшість музеїв зберігає архів новин 3-4 роки. Найдовше його зберігає Одеський обласний краєзнавчий музей – 10 років, щоправда ці терміни на пряму пов'язані із датами створення музейних вебсайтів, або їх докорінної переробки. Тематично новини на сайті в 2016 р, як і раніше, на 40% були пов'язані з визначними датами в житті країни і регіону, на 30% із подіями в музеї, на 30 % із персоналіями. Законодавча база діяльності музею, проекти в яких бере участь музей і, особливо, проекти по збереженню історико-культурної спадщини на вебсайтах музеїв не знаходять необхідного відображення. Лише на вебсайті Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею розміщена інформація про проект музею «Збережемо скарби разом», що стосується оцифрування музейних предметів до і після реставрації. Проект було запроваджено ще в 2008 р, але на вебсайті музею не міститься зображення жодного оцифрованого предмета, зробленого в рамках данного проекту.

Надзвичайним показником діяльності музею є його зв'язки з громадськістю. Музеї сприяють встановленню та укріпленню цих зв'язків за рахунок надання можливості користувачам вебсайту залишити свій коментар, наявності зворотнього зв'язку з музеєм через вебсайт, проведення аналізу щодо якості вебсайту, аналізу дописів користувачів. Порівняльний аналіз вебсайтів обласних краєзнавчих музеїв в 2014 та 2016 рр. показав, що цей показник зріс на 4, 7 % (з 14 % до 18, 7 %). У 2016 р. Миколаївський та Рівненський музеї почали аналізувати дописи користувачів своїх вебсайтів, Вінницький та Рівненський музеї запровадили опитування, щодо їх якості. З'явилося трохи більше можливостей залишати коментарі, але повторюємось, не онлайн, а часто у вигляді електронного листа, який невідомо коли прочитають і дадуть відповідь.

Ми вважаємо, що стан з мовами доступу до інформації розміщеної на вебсайтах обласних краєзнавчих музеїв станом на 2016 р. був незадовільним. Більше 93% музеїв використовувало україн-

ську мову, як головну мову вебсайту, але для 74, 9 % музейних установ це мова була єдиною. На 2 мовах були представлені вебсайти 3 обласних краєзнавчих музеїв музеїв (Одеса, Рівне, Черкаси), і тільки один музей (Закарпатської області) використовував більше 3 мов. До честі цього музейного закладу на його вебсайті можна було прочитати інформацію на 52 мовах. Переклад здійснювався через сам вебсайт (не перекладалася тільки мапа), в 2014 році цей же вебсайт був лише на 4 мовах. Так що зрушення були відчутні, але їх було явно недостатньо для того, що б гідно і повно представляти інформацію про музейні багатства іноземним громадянам. Звичайно, більшість музеїв – 62, 5% надавали можливість перекладу частини інформації через перекладач в інтернеті, але частковий і тільки підстрочник. Вебсайти ряду музеїв такої функції взагалі не мали.

За термін, впродовж якого здійснювались дослідження рівня доступності музейної інформації, відбулись деякі зрушення у позиції «соціальна відповідальність» музеїв. У 2014 році по всіх процесам вона дорівнювала 0%. За 1, 5 наступних років ситуація дещо змінилась на краще. Аналіз вебсайтів в 2016 році показав, що музеї таки досягли певних показників у зазначеній позиції. Середній показник оцінювався в 15, 7%. Музеї стали розміщувати на вебсайтах інформацію про державні закупівлі, незначати кількість предметів, що були закуплені експертно-закупівельними комісіями музеїв, викладати фінансові звіти, подавати інформацію про співпрацю з організаціями та окремими особами. Але, на жаль, цього було недостатньо. Вочевидь музеї робили лише перші кроки в цьому напрямі.

Сучасні електронні технології дають широку можливість доступу до музейних колекцій за рахунок 3D екскурсій, слайд-шоу, використання кіно – включень у вебсайти музеїв. За 2 неповних роки відбулось незначне збільшення на вебсайтах музеїв віртуальних екскурсій та слайд-шоу. 43, 7% музеїв стали використовувати на вебсайтах різну анімацію, що полегшило доступ до музейних колекцій, зробило його більш інтерактивним.

Отже, повторний аналіз вебсайтів обласних краєзнавчих музеїв показав, що попри певне вдосконалення умов доступу до музейних колекцій та поліпшення музейної комунікації, станом на кінець 2016 року не існувало вебсайту обласного краєзнавчого музею, який би повністю відповідав бажаним параметрам. Так, вебсайт Одеського обласного краєзнавчого музею мав найкращі серед усіх виставки оцифрованих музейних предметів, але не скрізь до них був представлений науковий апарат. Вебсайт містив архів новин за 10 останніх років, на ньому було викладено повно-

текстові версії наукових статей і навіть наукові збірники музею у PDF форматі «Вісник Одеського краєзнавчого музею» і при тому вебсайт мав дуже незручне меню. Новини подавались описово і невиразно. Неможливо було встановити періодичність їх оновлення. Рівненський обласний краєзнавчий музей мав дуже зручне меню на 2 мовах, зворотній зв'язок, гостьову книгу, блог музею, форум вебсайту, 3D-екскурсію і при цьому були зовсім незаповнені деякі розділи, заявлені в меню. Вінницький обласний краєзнавчий музей розмістив в 2016 році інформацію про конференції за останні 2 роки, детальні звіти із фотографічним супроводом, повнотекстові версії статей, активно використовувались хмари тегів, вівся облік користувачів вебсайту, і при цьому на вебсайті відзначалась слабка мовна політика – вживалась лише 1 мова. І цей список можна було продовжувати... Тим не менш, найбільш якісними вебсайтами, станом на кінець 2016 р, на наш погляд, були вебсайти Закарпатського, Рівненського, Вінницького та Волинського обласних краєзнавчих музеїв.

Таким чином, сучасні електронні технології допомагають збереженню та популяризації пам'яток природної історії, матеріальної і духовної культури, що зберігаються в музеях України. Вони допомагають музейним установам здійснювати комунікацію з суспільством, долучати громаду до національних культурних надбань. Інтернет надає можливість доступу через вебсайти музейних установ до інформаційних об'єктів (музейних предметів) та загальних інформаційних ресурсів музеїв потенційно широкому колу користувачів соціальних мереж, дозволяє музеям заявити про себе в суспільстві. Комунікативний канал в мережі «Інтернет» надає можливості, яких не має традиційний музей. Слід зазначити, що українські обласні краєзнавчі музеї тільки в загальних рисах усвідомлюють перспективні шляхи поліпшення своєї діяльності на шляху збереження і поширення інформаційного потенціалу своїх колекцій через власні вебсайти. Втім їх конкретні кроки по реалізації цих завдань можна вважати поки що недостатніми і неповними. Проведене дослідження вебсайтів обласних краєзнавчих музеїв показало, що музейні установи України ще не в повній мірі використовують потенціал сучасних електронних технологій для спрощення доступу до колекцій та збереження музейних пам'яток. Вважаємо, що вивчення кращого міжнародного та українського досвіду, укріплення матеріальної бази вітчизняних краєзнавчих музеїв, насичення їх кваліфікованими кадрами, добре обізнаними

із сучасними цифровими технологіями дозволить суттєво поліпшити реально існуючий стан речей.

З огляду на досвід організації доступу до національних культурних скарбів європейських та азійських музейних закладів, можна рекомендувати всім музейним установам України звернути увагу на формування власної політики збереження і популяризації знакових музейних колекцій і окремих предметів. Музеям слід визначити та задокументувати політику збереження та доступу до музейних предметів, узгодити її із чинними правовими та регуляторними вимогами й нормами. Можливо, така політика існує в українських музейних установах, але громадськість не має про неї жодного уявлення про неї, адже вебсайти музеїв не містять подібної інформації. Ця політика має бути оприлюднена і результати її реалізації мають бути доступними широкому загалу. Кожен музей має обрати власні перспективні напрями і оптимальні шляхи реалізації своєї програми (оцифрування музейних предметів, цифрові виставки на вебсайтах, рекламування окремих предметів і цілісних колекцій, активне просування інформації через соціальні мережі і музейні блоги тощо) і наполегливо шукати можливостей втілення задумів в життя через участь у міжнародних програмах, отримання грантів, музейний фандрайзинг. Окремо слід подбати про те, щоб оцифровані музейні предмети були захищені від несанкціонованих змін та втручань.

Необхідно також зважити на те, що музеї, як соціокультурні інститути суспільства, функціонують в певному правовому полі, проте пересічний український громадянин зазвичай не зможе знайти на вебсайтах вітчизняних музеїв жодних нормативно-правових документів, що лежать в основі їх діяльності. Такий стан речей слід виправляти, шляхом оприлюднення на сайтах музеїв законодавчих актів, стандартів, інструкцій, що нормують їх інформаційну діяльність.

Як показало проведене дослідження, станом на сьогодні існують також певні проблеми із структурою та наповненням музейних вебсайтів, фіксацією внесення інформації, що також створює певні перепони у доступі до історико-культурної спадщини. Українські музейні вебсайти потребують уніфікації із загальноєвропейською практикою. Досвід формування вебсайтів відомих світових музейних установ підказує, що вебсайти музеїв мають на найбільш зручному для зорового сприйняття місці розміщувати інформацію адресовану саме відвідувачеві, а не фахівцям з музейної справи, адже завданням вебсайту є надання інформації та рекламування

музейних послуг саме серед широкої громадськості. З огляду на це, головна сторінка сайту має бути лаконічною, яскравою, якісно ілюстрованою, мати вхідні «вікна» для розширення інформації. Поки що головні сторінки вебсайтів вітчизняних музейних установ переобтяжені довгими академічними текстами, на них відсутня візуалізація інформації, а інформація для відвідувачів часто захована у останній розділ меню вебсайту. Досвід зарубіжних музейних установ доводить, що елементи музейного маркетингу мають бути обов'язково присутніми на сайтах музейних установ. Сайт має вабити відвідувачів долучитись до культурних цінностей вживу, «заманювати» їх в музей, надаючи при цьому правдиву та цінну в науковому відношенні інформацію. Без сумніву, завдяки більш якісному візуальному та інформативному наповненню музейних вебсайтів доступ громадян до історико-культурної спадщини буде простішим та зручнішим.

Вітчизняним музеям слід також звернути увагу на мовну політику музейних вебсайтів. На сьогоднішній день вона є незадовільною. Переклад інформації на вебсайтах на декілька мов, можливість авторизуватися і зробити дописи на іноземній мові, отримати консультацію, значно поліпшить рівень доступу до української історико-культурної спадщини іноземним громадянам. Така мовна практика є широкоживана в музейних установах за кордоном. Так, наприклад, вебсайт Британського музею має 9 мовних версій із частковим дубляжем матеріалів для осіб з вадами зору. Завданням недалекого майбутнього для вітчизняних музейних установ є забезпечення доступу до культурних цінностей людей із особливими потребами.

Отже, аналіз вебсайтів обласних краєзнавчих музеїв України дозволив визначити динаміку росту позитивних моментів та слабкі місця в вирішенні проблеми доступу та збереження національної історико-культурної спадщини за допомогою сучасних електронних технологій. Визначені проблеми є характерними для більшості музейних установ України, особливо регіонального рівня. Усвідомлення їх, вже є кроком до пошуку шляхів вирішення наболілих проблем. Адже використання музеями сучасних електронних комунікативних технологій є засобом долучення власного народу до національних культурних скарбів, можливістю популяризації українського культурного спадку у власній країні і світі, збереження його для прийдешніх поколінь.

Клиніна Т.С. – кандидат історичних наук
orcid: 0000-0002-0334-9852

На сучасному етапі побудови громадянського суспільства, головною метою якого є розвиток соціального та культурного простору, в якому громадяни орієнтуються не лише на власні інтереси, але й на взаємодію один з одним, вкрай важливим є діяльність установ соціальної пам'яті (бібліотечні, архівні та музейні інституції), які залучають соціум до національного культурного надбання. Оскільки соціальна пам'ять виступає носієм цінностей та норм різних соціальних груп, здатна накопичувати та зберігати так зване «соціальне надбання (капітал)», то інститути соціальної пам'яті забезпечують його використання в процесах спілкування й відтворення накопиченої соціальної інформації. Саме в цьому контексті актуальними стають соціальні комунікації установ соціальної пам'яті, які, паралельно з розвитком інформаційного суспільства, трансформуються і набувають нових форм.

Наприклад, відбувається зміна формату роботи дитячих бібліотек: від бібліотеки-книгозбірні до бібліотеки-суспільного закладу, бібліотеки як соціокультурного центру громади. У зв'язку з цим з'являються і нові форми комунікації: розвиток соціального партнерства; опанування організаційно-комунікаційними компетенціями для співпраці з громадою, органами місцевої і центральної влади, бізнесом, засобами масової комунікації, суспільними національними та міжнародними організаціями; створення креативного просвітницько-комунікативного простору для розкриття внутрішнього потенціалу дітей, їх інтеграції в громаду; висвітлення діяльності бібліотек в ЗМІ, використання засобів PR та реклами для промоції своєї діяльності. Не відстають від бібліотечних й архівні установи, які, дотримуючись принципу вільного доступу до інформації, намагаються забезпечити всім членам українського суспільства умови рівного, нічим не обмеженого доступу до документної ретроспективної інформації та історико-культурної спадщини України. Сьогоднішні комунікаційні технології архівних установ представлені розширенням доступу до архівних документів, запровадженням сучасних інформаційних технологій, зокрема й з надання архівних електронних послуг користувачам, підготовки збірників документів, монографій, біографічних та довідкових видань, створенням системи інформаційних ресурсів, інтегрованих у світовий інформаційний простір. Застосовуються й нові форми комунікації, серед яких популярність набуває онлайн-виставки як сучасний засіб репрезента-

ції архівної інформації. Музейні установи також зберігають національну історико-культурну спадщину за допомогою сучасних електронних технологій. Адже використання музеями сучасних електронних комунікативних технологій (онлайн-тури музеями, онлайн-виставки музейних колекцій тощо) є засобом долучення широких верств суспільства до національних культурних скарбів, можливістю популяризації українського культурного спадку у власній країні і світі та збереження його для прийдешніх поколінь.

Наукові джерела

Агаркова, В.В. 2018. Соціокультурна діяльність бібліотек як складова розвитку Миколаївщини. Дата звернення 15 березня, 2018. <http://libs.mfkukim.mk.ua/bitstream/123456789/93/1/Агаркова-8-18.pdf>

Баталкіна, В., Андреев, С., Андреева, К. 2015. «Веб-сайт музею – інформаційний доступ до збереження історії». Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: 178-182.

Белікова, М.В., Гресь-Євреїнова, С.В. 2013. «Інновації в музейній практиці України та світу: досвід та проблеми запровадження». Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі: 149-151.

Бібліомістечко. 2018. Дата звернення 17 березня, 2018. <http://bibliomistechko.te.ua/1>

Білан, Н.В. 2016. «Інформаційні технології в сучасному музеї (на прикладі музеїв комунальної власності міста Полтави)». Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: 165 – 166.

Боряк, Г. В. 1995. Національна архівна спадщина України та Державний реєстр «Археологічна україніка»: архівні документальні ресурси та науково-інформаційні системи. Київ.

Боряк, Г. В. 2013. «До питання про стан і перспективи розвитку мережевих інформаційних ресурсів соціогуманітарних наук». Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Електронні інформаційні ресурси. Збірка наукових праць. Київ: НАН України, Інститут історії України. 21: 9-25.

Боряк, Г. В. 2002. «Електронні архівні публікації в Інтернеті: проблеми репрезентації інформаційних ресурсів». Архіви України. 4-6: 141-169.

Вайдахер, Ф. 2005. Загальна музеологія. Львів: Літопис.

Відвідувачі про Бібліомістечко. 2018. Дата звернення 17 березня, 2018. <http://bibliomistechko.te.ua/7>.

Гордієнко, А., Кобзаренко, А. 2015. Історія розвитку бібліотек України для дітей (кінець XIX – XX століття). Київ: Ліра-К.

Гордієнко, А.І. 2018. Дитяча бібліотека як культуро творчий феномен. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата культурології. Київ.

Дзьобань, О. П., Жданенко, С. Б. 2013. «Право на інформацію: філософсько-правовий аспект проблеми». Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер.: Філософія, філософія права, політологія, соціологія 4 (18): 56-64.

Е-урядування та електронні послуги в Україні. 2018. Дата звернення 15 травня, 2018. <http://luginlib.org.ua/ynfo/eur.php>

Дубровіна, Л., Киридон, А., Матяш, І. 2017. «Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України». Бібліотечний вісник: Науково-теоретичний журнал: 3-10.

Жуков, А. 2011. «Віртуальна екскурсія літературно-меморіальним музеєм Григорія Сковороди». Щоденна всеукраїнська газета «День». Дата звернення 10 жовтня, 2015. <http://incognita.day.kiev.ua/virtualna-ekskursiya-literaturno-memorialnim-muzezem-grigoriya-skovorodi.html>.

Жуков, А. 2011. «Віртуальна екскурсія музеєм-садибою Івана Котляревського у Полтаві». Щоденна всеукраїнська газета «День». Дата звернення 10 жовтня, 2015. <http://incognita.day.kiev.ua/virtualna-ekskursiya-muzezem-sadiboyu-ivana-kotlyarevskogo-u-poltavi.html>.

- Загальна декларація прав людини. 1998. Київ: Логос.
- Звіт про роботу Львівської обласної бібліотеки для дітей 2017 року. 2018. Дата звернення 15 жовтня, 2018. <http://lodb.org.ua/pro-biblioteku/zvit-pro-robotu-2017>
- Звітна інформація. Підсумки діяльності у 2015 році та пріоритети на 2016 рік. Дата звернення 19 березня, 2018. http://www.archives.gov.ua/Archives/Zvit_2015.pdf.
- Історична довідка. 2018. Дата звернення 15 березня, 2018. http://librarychl.kr.ua/pro_bib/istor.php
- Зінченко, О. 2013. Що не так із сайтами українських музеїв. Дата звернення 5 жовтня, 2015. <http://istpravda.com.ua/articles/2013/01/21/108504/>
- Кисельова, А. А. 2005. Архівні ресурси України в глобальній інформаційній мережі: види, доступ, перспективи. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Київ.
- Кисельова, А. 2004. «Відкриті інформаційні ресурси архівного порталу України: структура, наповнення, моніторинг». Студії з архівної справи та документознавства: 58-70.
- Котлер, Н., Котлер, Ф., Котлер, В. 2010. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів. Київ: ВД «Стилос».
- Кравченко, Н. 2015. «Віртуальні виставки Педагогічного музею України як спосіб популяризації видатних педагогів». Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: 206-209.
- Курченко, Т.С. 2015. «Електронні виставки та віртуальні екскурсії як умова доступу та забезпечення збереження цифрової історико-культурної спадщини на сайтах обласних краєзнавчих музеїв України»: 134-138.
- Курченко, Т. 2015. «Стан доступу та збереження цифрової історико-культурної спадщини України на сайтах обласних краєзнавчих музеїв». Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: 206-209.
- Курченко, Т. 2015. «Стан доступу та збереження цифрової історико-культурної спадщини України на сайтах обласних краєзнавчих музеїв південного регіону України». Південь України: етнокультурний, мовний, культурний та релігійний виміри: зб. наук. праць: 144-148.
- Куценко, С.Ю. 2014. «Можливості використання соціальних мереж у діяльності музеїв України». Праці Центру пам'яткознавства: 145-157.
- Маньковська, Р.В. 2000. «Музеї України в інформаційному просторі: досвід та перспективи». Історія України. Маловідомі імена, події, факти: 214-221.
- Маньковська, Р.В. 2015. «Музейний наратив у пам'яттєвому дискурсі: соціокультурний контекст». Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: 45-49.
- Маньковська, Р.В. 2013. «Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку». Краєзнавство: 75-84.
- Маньковська, Р.В. 2013. «Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку». Краєзнавство: 75-84.
- Маньковська, Р. В. 2018. «Музейний простір України: питання структури та інтеграційного потенціалу». Фактор простору в історичних дослідженнях: 64 – 70.
- Матяш, І. 2005. «Організація архівної справи в Україні». Студії з документознавства та архівознавства: 10-26.
- Матяш, І. Б. 2007. «Архівна та рукописна україніка як складова Національного архівного фонду: зміст та обсяг поняття». Сумський історико-архівний журнал: 16-28.
- Меньківська, Н. С. 2009. «Інформаційна діяльність державних архівів: сутність та визначення понять». Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія: 51-55.
- Методичні рекомендації з організації мережі публічних бібліотек в об'єднаних територіальних громадах. 2017. Дата звернення 15 серпня, 2018. http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245204350&cat_id=245204346
- Назаровець, С., Кулик, Є. 2017. «Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього». Бібліотечний вісник: 3-14.
- Наседкин, К. А. 1997. Локальная сеть и Интернет в музее. Москва.
- Ноль, Л.Я. 1999. Компьютерные технологии в музее. учебн. пос. Москва: ТДУ.
- Новохатський, К. 2008. Організація доступу до документів Національного архівного фонду України та використання архівної інформації. Архіви України. 3 – 4: 75-83.
- Нургалеєва, А. В. 2009. Проблемы внедрения информационных технологий в музейную деятельность. Томск: ТДУ.

Огляд діяльності Харківської обласної бібліотеки для дітей за 2016 рік. 2017. Дата звернення 18 листопада, 2017 <http://bibl.kharkiv.ua/vid-ideji-do-zvershennya/zvitnist>.

Офіційний вебпортал Державної архівної служби України. 2020. Дата звернення 20 березня, 2020. <https://archives.gov.ua/ua/>.

Офіційний вебпортал Музейний Портал України. 2020. Дата звернення 20 березня, 2020. <https://museum-portal.com/>

Офіційний вебсайт Вінницької обласної бібліотеки для дітей імені І.Я. Франка. 2018. Дата звернення 20 вересня, 2018. <http://frankolibrary.org/>

Офіційний вебсайт Волинської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 21 серпня, 2018. <http://www.biblioteka.volyn.ua/>

Офіційний вебсайт Державного архіву Кіровоградської області. 2020. Дата звернення 21 березня, 2020. <http://dakiro.kr-admin.gov.ua/e-arhiv.php>.

Офіційний вебсайт Державного архіву Одеської області. 2020. Дата звернення 21 березня, 2020. http://archive.odessa.gov.ua/el_arh/

Офіційний вебсайт Дніпропетровської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 21 серпня, 2018. <http://biblio-child.dp.ua/>

Офіційний вебсайт Житомирської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 20 серпня, 2018. <http://childlibr.org.ua/>

Офіційний вебсайт Закарпатської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва. 2018. Дата звернення 21 серпня, 2018. <http://zodub.uz.ua/>

Офіційний вебсайт Запорізької обласної бібліотеки для дітей «Юний читач» Запорізької обласної ради. 2018. Дата звернення 21 серпня, 2018. <http://zobd.zp.ua/>

Офіційний вебсайт Івано-Франківської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 19 серпня, 2018. <http://biblioteka-if.at.ua/>

Офіційний вебсайт Київської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 27 серпня, 2018. <http://child-library.kiev.ua/>

Офіційний вебсайт Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка. 2018. Дата звернення 21 серпня, 2018. <http://www.librarychl.kr.ua/>

Офіційний вебсайт Львівської обласної бібліотеки для дітей. 2018. <http://lodb.org.ua/>

Офіційний вебсайт Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В. Лягіна. 2018. Дата звернення 21 серпня, 2018. <http://laginlib.org.ua/index.php>.

Офіційний вебсайт Національної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 20 серпня, 2018. <http://www.chl.kiev.ua>

Офіційний вебсайт Одеської обласної бібліотеки для дітей ім. В. Катаєва. 2018. Дата звернення 21 серпня, 2018. <http://odessabibliotekakrupskoj.blogspot.com/>.

Офіційний вебсайт Полтавської обласної бібліотеки для дітей ім. Панаса Мирного. 2018. Дата звернення 20 серпня, 2018. <http://odb.poltava.ua/>.

Офіційний вебсайт Рівненської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 22 серпня, 2018. <http://www.rdobd.com.ua/>

Офіційний вебсайт Сумської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 21 серпня, 2018. <https://sodb.sumy.ua/>

Офіційний вебсайт Тернопільської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 18 серпня, 2018. <http://odb.te.ua/>

Офіційний вебсайт Харківської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 21 серпня, 2018. <http://bibl.kharkiv.ua/>

Офіційний вебсайт Херсонської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 20 серпня, 2018. <http://www.library.kherson.ua/lw/>

Офіційний вебсайт Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка. 2018. Дата звернення 21 серпня, 2018. <http://odb.km.ua/>

Офіційний вебсайт Черкаської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 8 серпня, 2018. <http://chobd.ck.ua/>

Офіційний вебсайт Чернівецької обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 15 вересня, 2018. <http://bukovinchiki.cv.ua/>

Офіційний вебсайт Чернігівської обласної бібліотеки для дітей. 2018. Дата звернення 26 серпня, 2018. <http://ostrovskogo.com.ua/>.

Офіційний вебсайт Вінницького обласного краєзнавчого музею 2014, 2016, 2020. Дата звернення 14 березня, 2020. <http://vinnitsia-museum.in.ua/>

Офіційний вебсайт Волинського обласного краєзнавчого музею 2014, 2016, 2020. Дата звернення 14 березня, 2020. <http://volyn-kraju-mus.at.ua/>

Офіційний вебсайт Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею 2014, 2016, 2020. Дата звернення 15 березня, 2020. <https://www.ifkm.if.ua/>

Офіційний вебсайт Житомирського обласного краєзнавчого музею 2014, 2016, 2020. Дата звернення 14 березня, 2020. <http://kraju muz.zt.ua/>

Офіційний вебсайт Запорізького обласного краєзнавчого музею 2014, 2016, 2020. Дата звернення 17 березня, 2020. <https://zokm.jimdofree.com/>

Офіційний вебсайт Закарпатського обласного краєзнавчого музею. 2014, 2016, 2020. Дата звернення 17 березня, 2020. <https://www.zkmuseum.com/>

Офіційний вебсайт Кіровоградського обласного краєзнавчого музею 2014, 2016, 2020. Дата звернення 14 березня, 2020. <http://kokm.kr.ua/index.php?lang=ua>

Офіційний вебсайт Миколаївського обласного краєзнавчого музею. 2014, 2016, 2020. Дата звернення 15 березня, 2020. <http://www.museum.mk.ua/>

Офіційний вебсайт Сумського обласного краєзнавчого музею. 2014, 2016, 2020. Дата звернення 14 березня, 2020. <http://museum.sumy.ua/>

Офіційний вебсайт Одеського обласного краєзнавчого музею. 2014, 2016, 2020. Дата звернення 18 березня, 2020. <http://www.history.odessa.ua/>

Офіційний вебсайт Полтавського обласного краєзнавчого музею. 2014, 2016, 2020. Дата звернення 14 березня, 2020. <http://museum.rv.gov.ua/>

Офіційний вебсайт Рівненського обласного краєзнавчого музею. 2014, 2016, 2020. Дата звернення 15 березня, 2020. <http://pkm.poltava.ua/ua/>

Офіційний вебсайт Тернопільського обласного краєзнавчого музею. 2014, 2016, 2020. Дата звернення 15 березня, 2020. <http://tokm.com.ua/>

Офіційний вебсайт Черкаського обласного краєзнавчого музею 2014, 2016, 2020. Дата звернення 18 березня, 2020. <http://skobl muz.ck.ua/>

Офіційний вебсайт Чернівецького обласного краєзнавчого музею. 2020. Дата звернення 15 березня, 2020. <https://regmuscv.io.ua/>

Офіційний вебсайт Херсонського обласного краєзнавчого музею. 2020. Дата звернення 14 березня, 2020. <http://hokm.ks.ua/>

Павлова, Е.В., Прохоров, Д.М. 2016. К проблеме качества контента сайтов музеев Псковской области. Дата обращения 15 октября, 2016. <http://jurnal.org/articles/2013/kult1.html>

Пантелейчук, І.В. 2006. Трансформація музею як соціокультурного інституту (XX – початок XXI століття): автореф. дис... канд. іст. наук. Київ.

Правила роботи архівних установ України. 2013. Київ: Укр. наук.-дослідн. ін.-т архів. справи та документознавства: 243.

Проект від програми «Бібліоміст» «Сучасна бібліотека – сучасні послуги». 2018. Дата звернення 15 липня, 2018. http://librarychl.kr.ua/pro_bib/bibliomist.php

Проект «Інноваційні послуги для дітей». Дата звернення 15 липня, 2018. 2018. <http://old.odt.te.ua/?menu=info&id=1322>

Проект «17-а сторінка non-stop». 2018. Дата звернення 19 липня, 2018. <http://www.library.kherson.ua/lw/2013/04/17-c%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0-non-stop/>

Проект соціальної дії Бібліотечний клуб читання та розваг «Сонячний промінчик на книжковій полиці». 2018. Дата звернення 15 липня, 2018. http://librarychl.kr.ua/pro_bib/sun_prom.php

Про бібліотеки і бібліотечну справу. Закон України від 27.01.1995; зі змінами 01.01.2017. Дата звернення 15 липня, 2018. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80/ed20170101>.

Про Національний архівний фонд і архівні установи. Закон України від 24.12.1993; зі змінами від 14.01.2020. Дата звернення 15.03.2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12>.

Про музеї та музейну справу. Закон України від 29.06.1995; зі змінами від 05.02.2020. Дата звернення 21.03.2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80>

Про охорону культурної спадщини. Закон України від 18.03.2004; зі змінами від 12.12.2012. Дата звернення 15 липня, 2018. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>

Про охорону археологічної спадщини. Закон України від 08.06.2000; зі змінами від 25.01.2019. Дата звернення 15 березня, 2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15>

Про затвердження Положення про Державний реєстр Національного культурного надбання. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08 1992 р. Дата звернення 10 липня, 2018. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-92-%D0%BF>

Про затвердження Положення про Музейний фонд України. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.07 2000; зі змінами від 24.04.2017. Дата звернення 12 липня, 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF>

Про схвалення стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку». Розпорядження Кабінету Міністрів України. 2016. Дата звернення 15 липня, 2018. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80Rabadanova, L>

Про Стратегію сталого розвитку «Україна 2020». Указ Президента України від 12.01.2015 року. Дата звернення 15 липня, 2018. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015?test=XX7MfytCSgkyH3cIZiicqIpANI4Vgs80msh8Ie6>

Прокопенко, Є. В. 1999. Музей та засоби масової інформації на сучасному етапі. Дніпропетровськ.

Публічний звіт Голови Укрдержархіву Хромова В.А. Про підсумки діяльності Державної архівної служби у 2019 році. 2020. Дата звернення 20 березня, 2020. https://old.archives.gov.ua/Public-info/2020_02_12_pub_zv.pdf

Рабаданова, Л. 2017. «Пріоритетні напрями роботи бібліотек для юнацтва». Вісник Книжкової палати: 15-19.

Ресурси для батьків. 2018. Дата звернення 11.07.2018. <http://odb.te.ua/resursy-dlya-batkiv>

Розсекречені електронні архіви СБУ будуть зберігати і досліджувати у Києво-Могилянській Академії. 2020. Дата звернення 23 березня, 2020. <http://kmfoundation.com/oldsite/newsletter/2/news-viatrovych-ua.php>

Сафонова, Т. 2017. «Дитячі бібліотеки України: соціокультурний аспект». Вісник книжкової палати: 10-14.

Сизов, Д. 2014. Музеї в Інтернеті. Дата звернення 17 червня, 2016. <http://internetua.com/muzei-v-internete>

Смит, Бернард. 2015. Исследовательская деятельность Европейского Союза в области культурного наследия. Дата звернення 20.12.2015. <http://www.minervaplus.ru/publish/p01-r.htm>

Статут Української асоціації працівників бібліотек для дітей. 2018. Дата звернення 7 липня, 2018. <http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=3433>

Сайти та блоги бібліотек України для дітей. 2018. Дата звернення 15 липня, 2018. <http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=68>

Світ дитячих бібліотек. Науково-методичний журнал. 2002-2013. Дата звернення 19 вересня, 2018. <http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=3433>

Соціальна програма «Ти у світі не один». 2018. Дата звернення 19 вересня, 2018. <http://bibl.kharkiv.ua/yarmarok-tvorchikh-idej/programi-proekti>

Усенко, П. С. 2009. «Сайт Дніпропетровського історичного музею: аналіз інформаційної присутності в Інтернет». Роль музеїв у культурному просторі України і світу: 573-581.

Черноус, В.Ю. 2015. «Соціально-культурна та інформаційна діяльність бібліотек для дітей: досягнення та перспективи». Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство: 290-292.

Черченко, О. 2016. Світові та українські музеї в умовах інформаційно-комп'ютерного суспільства. Дата звернення 5 березня, 2016. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/53821/08-Cherchenko.pdf?sequence=1>

Чиркова, М. Ю. 2011. «Доступ до архівної інформації як механізм формування суспільної свідомості». Архіви України: 37-45.

Халецька, А.П. 2015. «Принципи якості веб-сайтів установ культури та науки: європейський досвід». Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання: 230-233.

Шевченко, О. О. 2014. «Використання сайту та соціальних мереж в роботі художньо-меморіального музею І. Ю. Рєпіна як новий засіб комунікації музеїв». ХХ Сумцовські читання: Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій: 216-221.

Юдіна, А. М. 2005. Використання інформаційних ресурсів Національного архівного фонду України: науково-методичні засади, напрями та форми (1993 – 2004 рр.). Автореферат дис. ...канд. іст. наук. Київ: Укр.НДІ архів. справи та документознавства.

Bibliothèque Numérique Internationale pour enfants. 2018. Dernière modification 15 mars, 2020. <http://fr.childrenslibrary.org/about/mission.shtml>